

Beitebruksplan for Tromsø kommune 2020 – 2024

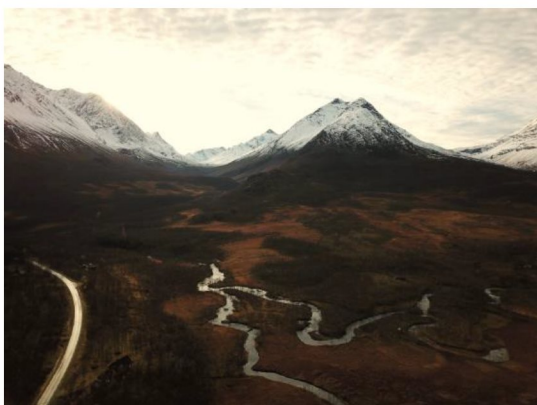
Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1. Målsetting	3
1.2. Gjennomføring	3
2. Beitebruken i Tromsø kommune	4
2.1. Vegetasjon og beitekvalitet	4
2.2. Historisk bruk av utmark for beite	5
2.3. Økonomisk verdi av utmarksbeite	7
2.4. Beiteressurser i utmark i Tromsø kommune.....	7
2.5. Større sammenhengende beiteområder i bruk per i dag	8
2.6. Reindrif i Tromsø Kommune.....	15
2.7. Sammendrag av reinbeitedistriktplanene	15
3. Lovverk og ramme-betingelser	20
3.1. Aktuelle lovverk og forskrifter	20
3.2. Dyrevelferd	20
3.3. Dyremerking	21
3.4. Sykdom.....	21
3.5. Innvollssnyltere.....	21
3.6. Politiske målsettinger	21
4. Problemstillinger og tiltak	22
4.1. Utbygging	22
4.2. Friluftsliv/reiseliv	25
4.3. Løshunder	25
4.4. Jakt	26
4.5. Motorferdsel i utmark	26
4.6. Rovdyr	27
4.7. Drikkevann	27
4.8. Gjerder og gjerdehold.....	28
4.9. Gjengroing og kulturlandskap	29
4.10. Klimaendringer.....	29
5. Oppsummering	31
5.1. Oppfølging.....	32
5.2. Kontakt	32
6. Litteratur	32

1. Innledning

Hver sommer går 9000 sau og lam, 1000 geiter, 300 storfe, 100 hester og opp mot 10 000 reinsdyr på utmarksbeite i Tromsø kommune. Beitenæringen bidrar til et åpent kulturlandskap og biodiversitet, i tillegg til næringsvirksomhet, lokale arbeidsplasser og lokal mat. Næringen bygger på tradisjoner og kulturell identitet, og er et viktig økonomisk bidrag til fellesskapet. Den er med på å gi Tromsø den bredden i næring, natur og kultur som kommunen etterstreber.

Utmarks- og beiteressursene har de siste årene blitt satt under press. I tillegg til beite, er jakt, fiske, turisme og friluftsliv med å utgjøre hovedelementene i utmarksnæringen i dag. Hvordan man velger å utnytte arealene har stor økonomisk og miljømessig betydning for fremtiden.

Utmarksbeite ved Tverrfjellet. Foto: Simon Peter Wood

1.1. Målsetting

Hensikten med beitebruksplanen er å gi et helhetlig bilde av beitenæringen og utmarksbeitet i Tromsø kommune, som inneholder både tradisjonelle husdyrbeiter og samisk reindrift. Gjennom å identifisere verdier og problemer får både kommunen og næringa muligheter til å gjøre gode tiltak og redusere konflikter. Dette vil muliggjøre god bruk og forvaltning av utmarken.

Betebruksplanen har fire delmål:

1. Sikre tilgang på areal og ressurser i fremtiden ved å synliggjøre behovet for utmarksbeiter for nåværende næring.
2. Bidra til best mulig bruk av utmarken gjennom felles forståelse mellom husdyrbeitebrukene, reindriftnæringa og andre brukerinteresser.
3. Identifisere tiltak som styrker beitebruken og reduserer konfliktnivået.
4. Inngå som et grunnlag for annet planarbeid i kommunen.

Beitebruksplanen skal sees i sammenheng med kommuneplanens arealdel. Den vil inngå som et grunnlag for kommunens planarbeid og i forbindelse med andre politiske beslutninger som berører utmarksområdene og bruken av ressursene der.

1.2. Gjennomføring

Behovet for en beitebruksplan er fastsatt i Tromsø kommunes Planstrategi 2016–2019. Det henvises her til St. meld 9 (2011–2012) "I kommuner med betydelige beiteområder bør arbeidet med beitebruksplaner videreføres for å synliggjøre ressursen og gi forutsigbarhet for næringen og andre samfunnshensyn/behov".

Arbeidet med beitebruksplanen ble satt i gang av landbruksforvaltningen i Tromsø kommune i samarbeid med beitelagene. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Tromsø kommune og beitelagene (Kvaløya sanke- og beiteforening, Østre Ullsfjord sankelag og Østre Malangshalvøy beitelag). Dette arbeid har foregått over tid. Beskrivelsen av situasjonen for reindriften er basert på distriktsplanene utarbeidet av reindriftnæringen selv. Ved rulleringen av beitebruksplanen skal en mer konsekvent fremgangsmåte vurderes.

2. Beitebruken i Tromsø kommune

Kulturlandskapet i Tromsø kommune er i endring. Reduksjon i antall dyr på utmarksbeitet er en viktig faktor, men klimaendringer og økt innhold av nitrogen i luften gjør også at skogen vokser tettere. Beitemark gror igjen, i likhet med kantsoner mot veg og vassdrag. Et mildere og våtere klima vil bidra til økt gjengroing i kulturlandskapet og biologisk mangfold vil endres.

Kulturlandskapet har kulturelle og estetiske verdier samtidig som det har en rik flora og fauna. Mange plantearter kan i Norge bare overleve ved beiting, stell og høsting. Beitedyrene opprettholder også stier og ferdssårer i utmark til glede for friluftsfolk og turister. Disse godene kommer i tillegg til selve produksjonsverdien fra beitebrukene.

Artsmangfoldet er avhengig av beiting og bruk av utmark. Gjengroing av enger og beitemarker kan føre til at plantearter forsvinner eller blir sjeldne, med minsket artsrikdom som følge. Beiting må derfor regnes som en viktig bidragsyter til økt biologisk mangfold. Ved for stort beitetrykk vil antallet plantearter minske og erosjon kan oppstå. Dette er ikke et problem i Tromsø kommune, hvor vi har hatt nedgang i antall gårder med husdyrhold gjennom mange år. Det er derfor viktig å opprettholde eller øke beitetrykket for å bevare kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet.

2.1. Vegetasjon og beitekvalitet

I Tromsø kommune består berggrunnen hovedsakelig av kambrosiluriske sedimentære bergarter i kommunens fastlandsdel og på den sørøstlige lavere delen av Kvaløya. Den kaledonske fjellkjedefoldingen for ca. 300 millioner år siden gjorde at berggrunnen ble sterkt omdannet, og de sedimentære bergartene i foldesonen består hovedsakelig av glimmerskifer og glimmergneis. Skifer forvitrer lett og gir frodig jordsmonn, det vil derfor være godt jordsmonn i disse områdene. Øyene utenfor Tromsø kjenne-tegnes av grunnfjell bestående av

magmatiske bergarter som granitt og gneis. Områder med mye granitt og gneis forvitrer lite, og gir nakne landskap med karrig vegetasjon. I de indre delene av kommunen ved Lyngsalpene kjennetegnes berg-grunnen også av magmatiske bergarter, for det meste gabbro. Disse bergartene er harde, og danner de høyeste fjellene i kommunen.

Under istiden ble fjellene slipt ned, unntatt

Sau er sammen med rein det vanligste beitedyret i Tromsø kommune. Foto: Simon Peter Wood.

de høyeste toppene som stakk opp over isen, og løsmateriale endte opp i lavere liggende områder. Da landet ble presset ned av is sto havet mye høyere enn i dag. Løsmaterialet i utsatte områder ble vasket ut, men finere materiale som silt og leir ble avsatt på havbunnen. Landområder med tykke lag av finkornet sediment finner man oftest under nivået der havet stod som høyest – marin grense – som i Tromsø ligger på ca. 50 moh. Under bratte fjell og skrenter kan man også finne skredjorder som er finkornet. Disse finkornede jordene gir gode vekstforhold uavhengig av berggrunnen og er i dag ofte brukt som innmark.

Sommerbeitekvaliteten er generelt god i kommunen. For Troms fylke er 34% av det totale landarealet klassifisert som godt beite og 21% som meget godt. For landet som helhet er bare 11% klassifisert som meget godt, så utmarksbeitet i vårt fylke er svært godt. Arealer med godt og meget godt beite er å anse som brukbare til beite, og 55% av hele Troms, eller 65% av utmarken, er altså potensielt beiteland. Av dette benyttes litt over halvparten i dag, hvor rein står for mesteparten av beitingen.

Beite er en forutsetning for å holde kulturlandskapet vedlike. Foto: Simon Peter Wood.

Ser man på beitekapasiteten er det mulig å nærmest doble antall dyr på utmarksbeite om sommeren (Bjørklund m.fl. 2012).

2.2. Historisk bruk av utmark for beite

Utmarksbeite og åpne kulturlandskap har preget hverdagen til den nordnorske fiske- og bondebefolkningen i årtusener, og er en viktig del av vår felles kulturarv. Reindriften er en viktig kulturbærer for den samiske befolkningen, da dette har vært en betydningsfull del av den samiske økonomien i lang tid. Som minoritetskultur opplever de større kulturelt press, og reindriften framstår som bærebjelken for å opprettholde samisk tradisjon og språk. Utmarksbeitet var en integrert del i det tradisjonelle landbruket som gjorde at verdifull innmark kunne spares til dyrking og slåtteeng. Det var først ved innføringen av kunstgjødsel på begynnelsen av 1900-tallet man fikk mulighet til å ta i bruk kulturbeite og holde dyrene nærmere gården. Men utmarksbeitet forble en viktig ressurs, særlig for sau og geit. Fra midten av forrige århundret har det i hele Europa vært en

betydelig nedleggelse av småbruk, med det resultat at store deler av utmarken gror igjen. I Norge var det på 1930-tallet over 200 000 aktive gårdsbruk. I dag har vi rundt 38 000, og i underkant av 28 000 av disse er gårder med husdyrhold. Etter hvert har produksjonen blitt mer og mer spesialisert, og flere gårdsbruk driver i dag uten å utnytte utmarksressursene. Avhengigheten av naturgjødsel har blitt borte, og velferds- og lønnsutviklingen har gjort arbeid med husdyrhold mindre lønnsomt.

Den moderne reindriften er basert på gamle tradisjoner. Foto Henrik Gaup.

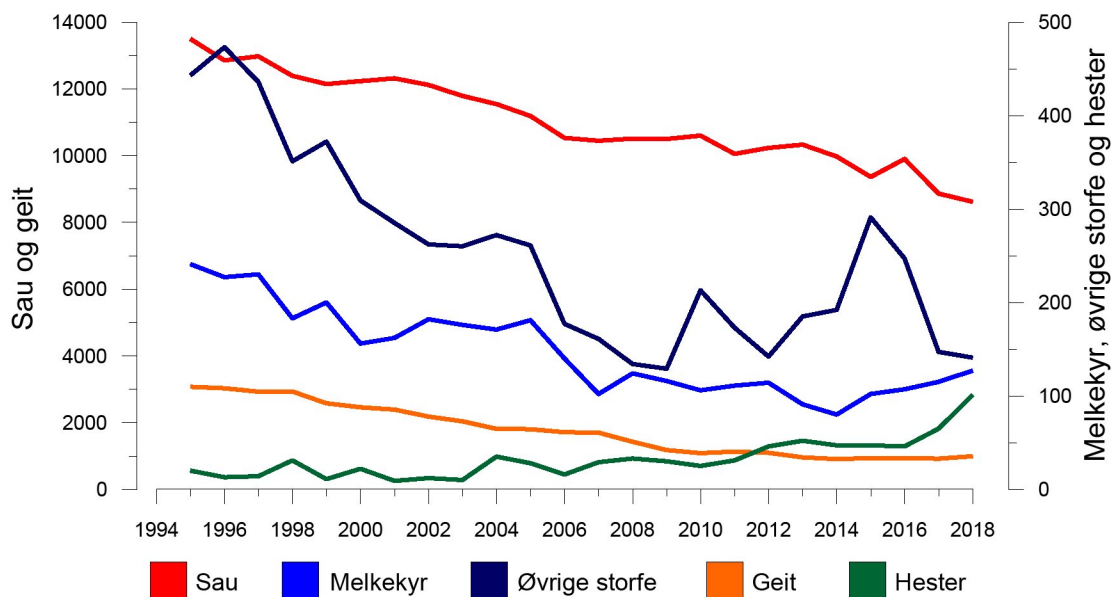
Fra 1998 til 2018 hadde Tromsø kommune en nedgang fra 198 til 74 aktive gårdsbruk, se tabell 1. Av disse driver de fleste med dyr på utmarksbeite. Nedgangen i aktive beitebruk fører med seg ulike utfordringer, og derfor er det viktig å sette fokus på bruken av dagens beitearealer i kommunen. Statistikken i tabell 1 er hentet fra søknad om produksjonstilskudd. Tabellen viser antall dyr sluppet på utmarksbeite i Tromsø kommune i 1998, 2008 og 2018, i tillegg til antall gårdsbruk som søkte om produksjonstilskudd. Den viser at antall dyr sluppet på utmarksbeite har minket betraktelig i perioden 1998 til 2008. Dette henger sammen med redusert antall aktive

gårdsbruk. Den årlige utviklingen fra 1995 vises i figur 1.

Når den samiske reindriften startet er omdiskutert, men gjennomslaget for nomadisk reindrift i stor skala kom først på 1600-tallet. I begynnelsen var reinflokkene små, ble nøye gjet og produksjonen var rettet mot melkeproduksjon og selvforsyning. Fra sluttet av 1800-tallet skjedde en utvikling mot en ekspansiv driftsform med større flokker, rettet mot kjøttproduksjon for salg. Dagens reinbeitedistrikt ble utarbeidet i løpet av 1900-tallet.

Tabell 1. Antall husdyr sluppet på utmarksbeite i Tromsø kommune

År	Gårdsbruk	Sau og lam	Melkekyr	Øvrig storfe	Geiter og kje	Hester
1998	198	12386	183	351	2930	31
2008	101	10503	124	134	1426	33
2018	74	8614	127	141	991	101

Figur 1. Årlig utvikling av antall husdyr på utmarksbeite i Tromsø kommune.

2.3. Økonomisk verdi av utmarksbeite

Utmarksbeite er en av de viktigste ressursene for beitenæringen. Sauehold uten bruk av utmarksbeite er ikke mulig i Tromsø kommune, storfeholdere har stort utbytte av utmark og for reindriften er utmarksbeitet grunnlaget for hele virksomheten. Det er ikke enkelt å beregne den økonomiske gevinsten av utmarksbeite, men for å synliggjøre verdiene er det satt opp to regneeksempler (se nedenfor). De direkte fôrverdiene for utmarksbeite av sau, geit og

storfe er her estimert til omtrent tre millioner kroner, som gir en betydelig høyere produktverdi. For reindriften i Tromsø kommune er produktverdien estimert til omtrent seks millioner kroner.

I tillegg kommer de statlige støtteordningene. Det er også en betydelig verdiskaping i ytterligere ledd, som fra slakt, foredling, distribusjon og salg av dyreprodukter, samt at kjøp av maskiner, kjøretøy, materiell, reinfôr osv. gjøres hos lokale underleverandører.

Tabell 2. Estimert fôrverdi fra utmarksbeite i Tromsø kommune.

Husdyr (2018)	Fôrverdi (FE*)
8600 sauer, 1 FE/dag i 90 dager	774 000 FE
130 Melkekyr/ammekyr, 5 FE/dag i 60 dager	39 000 FE
140 Øvrig storfe, 4 FE/dag i 80 dager	44 800 FE
1000 geit, 1 FE/dag i 75 dager	75 000 FE
100 hester, 6 FE/dag i 75 dager	45 000 FE
Sum husdyr	977 800 FE

* Fôrenhet – fôrverdien av 1 kg bygg-grøpp

Eksempel 1 – utmarksbeite husdyr, fôrverdier

Statistisk underlag for regneeksemplet gis i tabell 2. I eksempelet har dyrene som beitet i utmark høstet 977 800 fôrenheter (FE) fra utmarksbeite. Ved å benytte en avling på 350 FE/daa vil dette tilsvare 2800 daa fulldyrket jord. Med en pris på 3 kr./fôrenhet, får vi en total verdi på kr. 2,9 mill. på det som er høstet fra utmarksbeitet. Om vi bruker produktverdien blir summen betydelig høyere. Dette viser at utmarksbeite er en viktig ressurs for landbruket i kommunen, og at gårdbrukerne har et betydelig økonomisk utbytte av å bruke utmark til beite.

Eksempel 2 – reinbeite, produktverdier

Reindriften i Troms reinbeiteområde produserte i 2014 inntekter på 23,4 millioner kroner til en kostnad av 14,1 millioner kroner (Riseth, 2016). Bruker vi samme grunnlag for de reinbeitedistriktene som helt eller delvis ligger i Tromsø kommune og benytter det øvre tillatte antall

rein blir inntekten 12,5 millioner til en kostnad på 7,5 millioner. Siden distriktene også innefatter deler av nabokommunene og en betydelig del av driften skjer der, kan man grovt anslå at omtrent halvparten av disse verdier kan tilegnes Tromsø kommune – 6,3 millioner i inntekter til en kostnad på 3,8 millioner.

2.4. Beiteressurser i utmark i Tromsø kommune

Gårdsbrukene i Tromsø kommune ligger på en smal stripe med næringsrike jorder langs kysten og i dalfører. Dette gir en spredt jordbruksbebyggelse og de fleste gårdsbruk har direkte tilgang til store utmarksarealer i høyre liggende områder. Stort sett hele kommunen er godt egnet for utmarksbeite. Det er store beiteressurser som ikke benyttes, og mange områder som kan tas i bruk ved nyetablering eller omlegging av drift. Mange av øyene er også gode beiter, og de som brukes til beite i dag er noen av

kommunes mest verdifulle kulturlandskap. På flere av øyene vest for Kvaløya og Ringvassøya er beite en forutsetning for opprettholdelse av kulturlandskapet, og hit fraktes værer for å beite.

2.5. Større sammenhengende beiteområder i bruk per i dag

Beitenæringen i Tromsø kommune er organisert i tre beitelag: Kvaløya sanke – og beiteforening, Østre Ullsfjord sankelag og Østre Malangshalvøy beitelag. Det totale

beitearealet er på ca. 803 000 daa. Av dette er ca. 21 000 daa kommunal grunn og resten eies av private grunneiere. Beitearealene i Tromsø kommune kan geografisk deles inn i 11 områder, se tabell 3 og kart 1. Dette er arealer som beites i dag, og avgrensingen er ikke knyttet til vegetasjon eller beitekvalitet. Områder utenfor disse arealer kan ha gode beiter og være potensielt viktige beiteområder i fremtiden. I tillegg kommer mange mindre beiteområde som ikke er kartfestet og streifbeite utenfor områdene. De viktigste beiteområdene i Tromsø kommune beskrives kortfattet nedenfor.

Tabell 3. Beiteområder i Tromsø Kommune

Beiteområde	Størrelse	Beitelag
Ringvassøy og Rebbenesøy	142 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Kvaløya nord	70 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Tromvik-Grøtffjord	24 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Kvaløya sør	130 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Kraksletta	33 km ²	Østre Malangshalvøy beitelag
Kroken-Tønsvika	125 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Berg-Sandvika	52 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Andersdal	64 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Ramfjord	69 km ²	Kvaløya sanke - og beiteforening
Ullsfjord	107 km ²	Østre Ullsfjord sankelag
Lakselvbukt	28 km ²	Østre Ullsfjord sankelag

Ringvassøy og Rebbenesøy

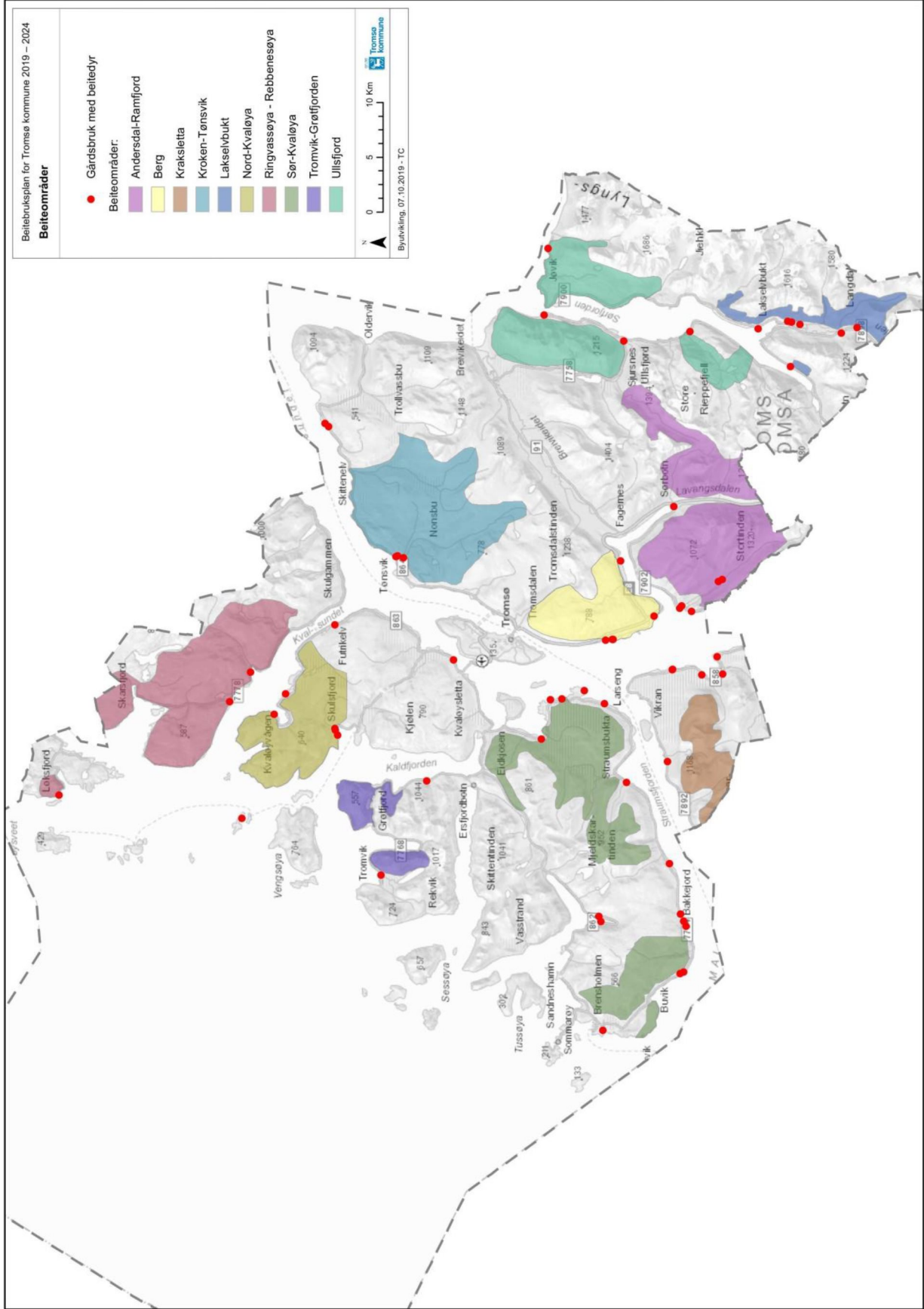
Det er i dag to gårdsbruk igjen på den delen av Ringvassøy som tilhører Tromsø kommune. Ved Ytre Kårvik ligger ett sauebruk som har om lag 700 sau og lam på utmarksbeite om sommeren. I Indre Kårvik drives en gård med om lag 70 sau og lam på utmarksbeite. Disse flokkene beiter på samme område. I Engvika på Rebbenesøy er det en gård som driver med villsau, besetningen er her under oppbygging.

Beitemønster: Beiteområdet strekker seg fra Simavika, opp rundt Damvatnet og opp til Simavikryggen. Herfra går det videre til Middagsfjellet og på vestsiden av Svartvatnet og Krokvatnet, videre til Nattmålstinden og ned til Sørgrunnfjord. Vest for denne grensen benyttes hele området, også det som er vest for Skarsfjordvegen. Både høyfjell og lavfjell

benyttes. Det er et forholdsvis høyt beitetrykk i området. Streifdyr trekker østover mot Skogsfjordvatnet. Ved sjeldne anledninger er det forekommet sau øst for Skogsfjordvatnet. Det forekommer også streifdyr ned Gammelgårdalen. Dette er et særdeles godt beiteområde, som i dag er lite utnyttet da det ikke er noen aktive gårdsbruk i nærområdet. I tillegg brukes Sandvær, Bukkøya og Risholmen som utmarksbeite. På Rebbenesøy beiter villsau i området rundt Engvika.

Utfordringer: Det finnes ikke store rovdyr, kun ørn. Reven kan ha kommet seg gjennom tunellen til Ringvassøy, men ingen sikre observasjoner er gjort. Hund er et problem som blir større og større. Hyttefeltene i Skarsfjorden har vært en kilde til konflikter med beitenæringen i området. Sau på vegen er et problem ved Kårvik.

Kart 1. Større sammenhengende beiteområder og aktive gårdsbruk med beitedyr i per i dag. Notere at det også er viktige beiteområde rundt gårdsbrukene med beitedyr som ikke er markert i kartet. Streifdyr beiter i omtrent hele kommunen.

Sperregjerder: Det går et sperregjerde knyttet til hyttefeltet i Skarsfjorden. Dette går fra Nordkjosen opp til Nordkjosvatna.

Kvaløya nord

På strekningen Futrikelv – Kvaløyvågen er det nå tre gårdsbruk med aktivt sauehold, med til sammen om lag 300 sau og lam på utmarksbeite. To av disse brukene, ett på Futrikelv og ett i Kvaløyvågen, driver med gammelnorsk spælsau. I Skulsfjord slippes det 60–65 storfe på utmarksbeite.

Beitemønster: Hele området vest for Nordtinden benyttes som beiteområde. Spælsauen beiter i høyere strøk, altså over de grønneste områdene, mens hvitsauen hovedsakelig beiter i lavere strøk. Radiomerking på et fåtall av dyrene viser at også hvitsauen trekker opp i høyere strøk. Noen dyr trekker spesielt til Laukvika. Her er det flere brakklagte enger. I tillegg til dette, er det noen grønne og fine liewer innenfor beiteområdet. Beitekapasiteten i området ellers er dårlig utnyttet siden sauene helst ikke flytter seg fra disse områdene. I Skulsfjorden er det storfe på beite. Det går et utmarksgjerde fra ytterst i bygda via bygdehuset og opp rundt Myrbakken. Dyrene beiter i området langs hele utmarksgjerdet, i Laukvika, Øverdalen, Skulsfjorddalen og Saudalen. Gjennom hele beiteperioden vender en stor del av dyrene med jevne mellomrom tilbake til Skulsfjordelva i området Djupdalen og opp mot Kjellhaugen/Myrbakken. Disse går hovedsakelig kun i Skulsfjorddalen, men streifdyr over Middagsfjellet og Eidtuva forekommer.

Utfordringer: Det er ikke store rovdyr på Kvaløya, men ørn og løse hunder er et problem. Det er populære turfjell i området, og ofte slippes hunder løs her. Ferdslen i utmark er ønskelig og positivt, men ikke løse hunder i fjellet. Det er en del utbygging i området, men de faller utenfor beiteområdene og er ikke et problem.

Sperregjerder: Det går et sperregjerde fra Stokkedalselva til Sandvika. Ferista ved Stokkedalselva er fjernet på grunn av problemer med veien, dermed fungerer ikke gjerdet optimalt. Det hender at det kommer

sau til bebyggelsen, men dette er ikke et stort problem.

Tromvik – Grøt fjorden

I Grøt fjord har det gjennom årtider vært beitet med både sau og geit. Kulturlandskapet i bygda bærer preg av dette, men i dag er det ikke noen aktive gårdsbruk her. I Tromvik er det et aktivt gårdsbruk som har om lag 250 sau og lam på beite. Beitene betegnes som middels gode.

Beitemønster: I Grøt fjorden ligger beiteområdene hovedsakelig på nordsiden av riksveg 57, samt ved Høgheia og opp under Middagsfjellet. Ved Rundkollen skiller Røsnesbåen, Smørstappen og nordsiden av Storvatnet seg ut som særdeles viktige områder. I Tromvik beites det rundt hele Ramnberget, på østsiden av Storvatnet og Storelva.

Utfordringer: Det finnes ikke store rovdyr i området, og verken rev eller ørn utgjør noen trussel for beitedyra. Både Grøt fjorden og Rundkollen er svært populære områder å benytte seg av om sommeren, men det er sjeldent konflikter mellom ferdende i utmarka og beitedyra. I Tromvik er det sjelden problemer med løse hunder. Det finnes noen hytter i området, men det er sjelden problemer mellom gjester og beitedyr. Det forekommer sau i veibanen på østsiden av fjellet.

Sperregjerder: Det finnes ingen sperregjerder i området. I Tromvik kunne problemet med dyr i veibanen vært løst med et sperregjerde.

Sør-Kvaløya

Godt utmarksbeite som består av liewer, daler og fjellområder. Fra Sandvika – Brensholmen er det tre aktive sauebruk, med om lag 700 sau og lam, samt 70 geit på utmarksbeite. På Sjøtun er det to små besetninger med om lag 100 sauer og lam av gammelnorsk rase. På strekningen Håkkøybotn – Straumbukta er det tre gårdsbruk med sauehold, med i alt ca. 300 sauer og lam.

Beitemønster: Det går beitedyr på store deler av Sør-Kvaløya. Ved Eidkjosen beites

det innover mot Kaldfjord til Henrikvikdalen. Her går dyrene på sørsiden av veien inn til Kattfjordvannet. Videre rundt Litjeblåmannen og innover Ramfløydalen. Grensa for dette området går ved Skitnskarvatnet og Sørrelva. Det beites på hele dette området, men over bebyggelsen. Det forekommer dyr på Storholmfjellet. I tillegg går det sau på Store Grindøya. Man må regne med noen streifdyr utenfor disse områdene. I Straumbukta beiter det villsau/spelsau, og i motsetning til hvitsauen går disse i høyfjellet, helt inn til Mjeldskartinden og Nattmålstuva, fremfor å holde seg i lavere og grønnere strøk. Det forekommer dyr ved Skorelvvatnet.

Videre utover Sør-Kvaløya er det tre produsenter i området Sandvika-Brensholmen. I Sandvika er det et gårdsbruk med sau og et gårdsbruk med sau og geit. Dyra beiter i området bak Sandvikfjellet; Vollelva – Tverråsen – Bogdalskardet – Rundfjellvatnan – Sandhaugen, med grense mot Bakkejordelva. På Brensholmen er det nå kun et aktivt gårdsbruk igjen. Her beiter dyrene fra Durmålselva opp Brattfjellaksla til Kvittfjell, ned Tverrfjellet til Vikakollen. I tillegg beiter noen dyr på vestsiden av Tornesaksla. Det hender at disse flokkene blander seg, og streifdyr forekommer. Streifdyr fra alle flokkene forekommer på Raudfjellet og i Bogdalen. Fra Tornesaksla forekommer det streifdyr etter fjæra helt til Brensholmen. Bogdalen er nevnt som et særdeles godt utmarksbeiteområde. Her bør det i fremtiden være plass for nyetablerte gårder.

Utfordringer: Etablering av hyttetomter/felt. Et felt alene krever mye areal, både direkte og indirekte. Indirekte gjennom økt ferdsel i utmarka. Alpinlandsbyen på Finneheia er et betydende hyttefelt som er under planlegging. Kvaløya er et stort område med gode beiter og lite rovdyr, og har derfor stor landbruksmessig verdi. At folk går på fjellet er fint, men løshunder er et problem. Her er det særdeles ønskelig med skilting om at det beiter dyr. Veistrekningen fra Berg til Brensholmen er nevnt som et problem. Her forkommer det ofte sau, og biler kommer gjerne i stor fart. Et sperregjerde på østsiden av veien er ønsket, men blant annet på grunn

av mye berg er det vanskelig å sette opp gjerde.

Sperregjerder: Det går et sperregjerde fra Berg til Greipstad.

Kraksletta

Godt beite med stort beitetrykk. Beitet utnyttes godt. Det er i dag fem aktive bruk med sauehold bygda, med om lag 1400 sau og lam i utmarka.

Beitemønster: Det beites over hele Malangshalvøya. Det er viktig å merke seg at sau beiter på tvers av kommunegrenser. Utmarksbeitet på Malangshalvøya karakteriseres som svært godt. Spesielt i de lavt-liggende områdene mellom Slettaskaret – Stortinden – Salen – Ytreskaret – Kvittfjellet, og også fra Brokskardet, Vollstad til Vikran er beitet meget godt. Hovedområdene er merket av på kartet, men det forekommer streifdyr utenfor disse områdene.

Utfordringer: Det er bekymring angående fremtidig etablering av hyttefelt. Et hyttefelt krever ikke bare arealer i seg selv, men også indirekte gjennom økt ferdsel i utmarka. Det må tas hensyn til utmarksbeite, og betydningen av dette, ved slike etableringer. Det er ønsket at meget gode beiteområder vernes. Det må ikke bare tas hensyn til næringen som er i dag, men også at det skal være en næring her i fremtiden som kan basere seg på beiting, uten for mange konflikter. Av rovdyr er det hovedsakelig jerv, gaupe, rev og ørn. I enkelte områder har det gjennom flere år vært store tap av dyr på utmarksbeite, forårsaket av rovdyr. Hunder i beiteområdet er også et problem.

Sau på beite ved Ullsfjord. Foto: Torgeir Olsen.

Kroken–Tønsvika

Stort utmarksbeite som også er sommerbeite for rein. Det er i dag tre gårdsbruk som driver med sauehold, med i alt om lag 1000 sau og lam på utmarksbeite.

Beitemønster: Beitet består for det meste av fjellområder og ller. Beitet strekker seg fra Kroken, opp Rundfjellet og over Blåmannen til Skarvassbu. Herfra grenser beitet opp mot Langlitinden og Skarlifjellet. Det beites rundt Blånova og innover Neldorhålen, rundt Nonstitinden og Trollvassnova. Grensen i nord er Trollvassbu. De viktigste områdene er Movikdalen, Tønsvikdalen og Skittenelvdalen. Det er også viktig at sauene har tilgang til fjellet på sensommeren, da beitet i lavere strøk begynner å bli nedspist. Dette er et godt beiteområde med lavt beitetrykk, og her er plass til flere. Det må tilrettelegges for mulige nyetableringer i fremtiden.

Utfordringer: Dette er et populært, bynært friluftsområde. Det hender ofte at hunder slippes løse, både ved sjøen, i boligområder og i beiteområdene selv i båndtvangsperioden. I tillegg er det ørn i området, og større rovdyr kan forekomme som streifdyr.

Sperregjerder: Fra Movika til Tønsvika er det et sperregjerde over bebyggelsen som fungerer bra.

Berg–Sandvika

Bynært utmarksbeite som består av fjellområder og ller. I området Berg – Sandvika er det fire bruk som driver med sau og geit, med i alt lag 420 sauer og lam, samt 200 geit og kje på beite.

Beitemønster: Beiteområdet strekker seg fra Kjoselva i Ramfjorden til Tromsdalelva. Hovedbeiteområdet strekker seg opp til Salen, rundt Rødryggen, inn til Dalvatnet og langs Tromsdalen opp til Fløya og Kaldslett. Det forekommer streifdyr nede med Fjellheisen, samt i Tromsdalen og på østsiden av Tromsdalstinden. Både lavere og høyere strøk er godt utnyttet. Lavere utmarksområder benyttes om våren da det tidligere er grønt her. Direkte tilgang til disse områdene er viktig, da det ikke er nok innmarksbeite til å dekke opp verdien av det laveste utmarksbeitet på våren. På kartet er

hele Berg og Hundbergan merket som beiteområde. Dette fordi det drives landbruk her, og fordi bøndene må ha direkte kontakt med utmarksbeitet.

Utfordringer: En utfordring i området er løshunder. Området er nært byen og her ferdes mye folk hele året. Av ulike årsaker hender det ofte at hunder får løpe løs på fjellet, selv når det er båndtvang. Det er uttrykt bekymring rundt fremtidige hyttebygging og nye boligfelt på Berg. Gårdbrukerne må ha direkte tilgang til utmarksbeitet fra gården, og eiere av hus og hytter må selv ha ansvar for inngjerding av eiendommen. Utmed E8 som går mellom gårdene og utmarken er det problem med vedlikehold av gjerder og underganger. Av rovdyr er det rev og ørn.

Sperregjerder: Det er to sperregjerder som fungerer bra, et ved Koppmoelva og et ved Storfossen.

Andersdal

Godt utmarksbeite hvor både høyere og lavere strøk benyttes. I dag er det tre aktive sauebruk og to storfebruk med beitedyr i utmarka, med i alt 540 sauer og lam og vel 100 storfe.

Beitemønster: Dyra beiter hovedsakelig opp Andersdalen og Tverrbotn. Streifdyr forekommer over Andersdalskjeften, på sørsiden av Slettfjellet og rundt fjellene nord for Andersdalen. Det forekommer streifdyr over hele området fra Sørbotn og mot Andersdal. Det beiter både småfe og storfe i området, og derfor benyttes beitet godt. Sauen går hovedsakelig i litt høyere strøk, mens storfe holder seg lavere. Det beites også forbi kommunegrensen og inn i Balsfjord.

Utfordringer: Andersdal er lite utsatt for rovdyr, og det er heller ikke hytter i området. Derimot er det et problem at grunneiere ikke gjerder inn eiendommene sine. Det forekommer også sau og storfe langs veien opp dalen, og dette er et problem som ikke bare er et irritasjonsmoment for bilistene, men kan skape farlige situasjoner. Problemet ville nok vært redusert om eiendommene langs veien var inngjerdet, men en løsning

kan også være å sette opp sperregjerder der problemet er verst.

Sperregjerder: Det går et sperregjerde over bebyggelsen fra kommunegrensen til Høgbergan.

Ramfjord

Utmarksbeitet består først og fremst av daler og fjellområder, og regnes som godt i lavere strøk i hele området. Her er et aktivt gårdsbruk med vel 240 sau og lam i utmarka.

Beitemønster: I Sørbotn beites det i områdene rundt Saltdalen, Mellomdalen og forbi kommunegrensen til Smalakdalen innover til Sennedalen. Det blir også beitet på vestsiden av E8, fra Andersdalskjeften og nordover. Det beites altså på begge sider av E8. I Skognesdalen beiter det sau opp til Bertheustinden, ned langs Rieppelva og videre ned langs Sveindalen. Ved Sjursnes beites det hele veien rundt Náhkkevárri.

Utfordringer: Ny E8- trasé og følger av denne. Østre trasé ville ha krevd store arealer i utmarksbeitet. Grunnet stor rasfare i fjellene i dette området er det trolig ikke aktuelt med hytteutbygging her. Av rovdyr finnes det jerv, rev og havørn.

Sperregjerder: Det er et sperregjerde mot E8 i Lavangsdalen som fungerer bra. Det går fra Saltdalelva til Mellomelva.

Ullsfjord

Et middels godt beiteområde med naturlig avgrensning i høyden. Det er et gårdsbruk med beitedyr i Jøvik, som holder rundt 950 sau og lam på beite om sommeren. På vestsida av Sørfjorden er det tre sauebruk i drift, med om lag 900 sau og lam på utmarksbeite.

Beitemønster: Sauene beiter i et naturlig avgrenset område.

På østsida av Sørfjorden strekker beiteområdet seg fra Heggelund opp til ca 400 moh på fjellet, rundt Durmålsfjellet til Forneselva og ned langs ura til fjorden. De høye klippefjellene i området skaper en naturlig avgrensning slik at sauene holder seg i lavere strøk.

På vestsida og nord for Lavangsdalen beiter dyrene i området rundt Nakkefjellet, avgrenset av Breivikelva i nord og Nakkedalen/Nakkevannet i vest. Sør for Lavangsdalen strekker beiteområdet seg fra Ritaelva i nord, mot Rieppefjellet i vest og Stordalsvannet i sør.

Utfordringer: Det er ikke store rovdyr i området, kun ørn og rev. Hunder er et økende problem. Ullfjordforbindelsen er ønsket, men den kan bidra til etablering av hyttefelt og ikke minst mer trafikk i området. Inngjerding er ikke et stort problem i dag. Manglende vedlikehold av utmarksgjerder fører til at beitedyr kan trekke ned mot veg, og dette er ei økende utfordring for saueholdet.

Sperregjerder: På østsida går et sperregjerde fra Forneselva til Holmbuktura, koplet sammen med private utmarksgjerder. På vestsida er det et sperregjerde under oppføring på strekinga fra Skogneselva mot Skognes. Et sperregjerde går fra Sjursnes til Skarmunken, med sammenkoplinger til utmarksgjerder som flere steder trenger vedlikehold.

Lakselvbukt

I Lakselvbukt er det tre gårdsbruk som driver med sau, og fire som driver med geit. Det er registrert om lag 800 sau og lam, og 600 geit på beite. Geit bruker i hovedsak innmarksbeite, men også nærliggende utmarksbeiter rundt gårdene. Utmarksbeitet i Lakselvbukt betegnes som godt.

Beitemønster: Beitet strekker seg fra kommunegrensen i sør til Goverdalen i nord. Det er avsperrt fra bebyggelsen med sperregjerder. Utmarksbeitet strekker seg fra kommunegrensen sør for Lindgrasmo opp til Rypeaksla, videre nord for vannet (367moh) og i fjellsida over tregrensa mot Rypedalen. Dyrene beiter et stykke innover Rypedalen, videre mot Ellendalen og et lite stykke inn her og. De beiter i fjellsida hele veien til Goverdalen, og innover Goverdalen. Grensa går ved Storelva. Geitene beiter på et inngjerdet område mellom Mellemjord og Solli. De som driver i Lakselvbukt må noen gang hente dyra sine i Lakselvdalen. Det kan også forekomme streifdyr på vestsiden av

hovedveien. I tillegg hender det at dyr fra Lyngen kommer over fjellet og ned til Lakselvbukt og Lakselvdalen. Streifdyr er et mindre problem, men det forekommer.

Utfordringer: Større rovdyr er ikke et stort problem i dette området. Man er litt plaget med ørn, og noen dyr blir tatt av rovdyr, trolig er dette snakk om streifdyr. Ellers er det rev i området som kan ta lam på vårbeite. Det finnes noen hytter her, men de utgjør

ikke noe problem. Hyttene ligger spredt, og så lenge de besøkende har forståelse for næringen som driver i området blir det sjeldent et problem.

Sperregjerder: Det går et sammenhengende sperregjerde fra litt nord for Bjørkeng og over bebyggelsen til Storelva. En del av dette gjerdet er nytt, og det fungerer godt. En er ikke plaget med sau rundt verken hus eller vei i Lakselvbukt.

Kulturlandskap ved Skarmunken. Foto: Simon Peter Wood

2.6. Reindrift i Tromsø Kommune

Til forskjell fra husdyrene så går reinen ute hele året. Beitebruket varierer derfor stort gjennom året og fra år til år, alt etter vær, snøforhold og de for årstiden tilgjengelige beitevekster. Forskjellige typer områder er viktige til ulike tider på året og kan også variere mellom år. Det er derfor viktig med store, sammenhengende beiteområder for å ivareta den nødvendige fleksibiliteten og effektiv bruk av beitet gjennom hele året.

Reindriften er organisert i reinbeitedistrikt og fem av dem faller helt eller delvis innen Tromsø kommune, se tabell 4 og kart 2. Samtlige distrikt unntatt 19/32T er helårsdistrikt. Reinbeitet gjennom året, flytt- og trekkveier, gjerder og andre installasjoner tilknyttet reindriften er godt dokumentert på kart og fins tilgjengelig på NIBIO karttjeneste Kilden og på Tromsø kommunes hjemmeside. De mest kritiske områdene for reindriften er vinterbeiteområdene, som i stort dekker hele de områder der det er helårsdistrikt (Kvaløya, Ringvassøya, Rebbenesøya), samt kalvingsland og flyttveier som er markert på kart 3. Forvaltningsansvaret for reindriften ligger hos reindriftenforvaltningen, som i Tromsø representeres av Fylkesmannen i Troms og Finnmark.

2.7. Sammendrag av reinbeitedistriktsplanene

Beitemønster og utfordringer for reindriften i Tromsø kommune har blitt sammenstilt basert på distriktsplanene. Disse er utarbeidede av distriktene selv, og gjengir reindriftenutøvernes egne erfaringer og vurderinger. Her fokuseres på de tema som berører utmarksbeite i Tromsø kommune.

Reinbeitedistrikt 12 – Ringvassøya / Ráneš

Reinbeitedistriktet omfatter hele Ringvassøya og deles mellom Tromsø og Karlsøy kommune, der største delen hører til Karlsøy. Arealet er 635 km² og øvre reinantall er på 600 dyr. Forventet reinantall er opp mot det fastsatte tallet, men år med dårlig vinterbeite med mye snø og nedising har resultert i et noe mindre antall dyr.

Beitemønster: Hele øya brukes som beite året rundt. Hvor reinen er varierer etter vær og fra år til år. I de delene av øya som er i Tromsø kommune utmerker "Gråtindhalvøya" seg (mellom Kvalsundet og Skarsfjorden). Dette er ofte brukt som kalvingsland om våren og paringsland om høsten.

Utfordringer: Økt ferdsel i naturen og hyttebygging forstyrrer reinen og de må ta i bruk mindre gode kalvingsområder, som gir økt kalvetap da de blant annet blir mer utsatt for ørn. Havørn/kongeørn står for det største direkte tapet av kalver (c. 80%). Vannkraft og neddemte vann fører til ulemper og ytterligere demning vil øke problemene. Ubrukte gjerder fra nedlagte jordbruk kan hindre rein å ta seg fram og enkelte kan sette seg fast. I henhold til skogsbruk vil utplantning av bartre forringe beiteverdien.

Reinbeitedistrikt 13 – Rebbenesøy / Ruobbá

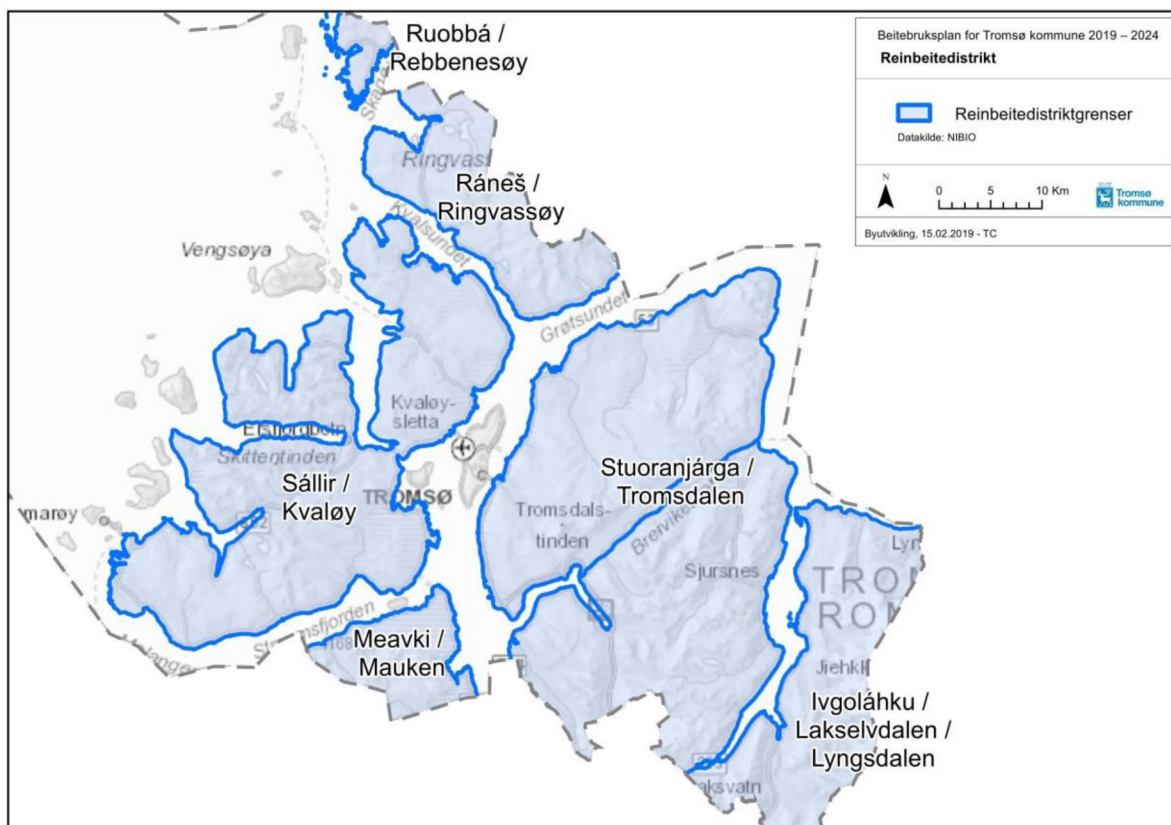
Rebbenesøy har et areal på 82 km² og er delt mellom Tromsø og Karlsøy kommune. Det øvre reinantallet er fastsatt til 200 dyr.

Beitemønster: Hele øya brukes som beiteområde. Kalvings- og paringsområdet ligger nord på øya i Karlsøy kommune, men sørlig side er tenkt brukt som fremtidig paringsområde for å avlaste beitene på nordsida.

Utfordringer: Tilgangen på beite er under press av hyttebygging. Av rovdyr er havørn vanlig og det er registrert yngling av kongeørn på øya. Det er betydelige tap av kalv til ørna.

Sperregjerder: Fra Rebbenesbotten til Andamsfjordbotten (Karlsøy kommune), men det trenger oppgradering. Planlagt sperregjerde fra Løksfjordbotten til Finnkirkevann til Strompedalstuva

Kart 2. Reinbeitedistrikt i Tromsø Kommune. Fra NIBIO.

Tabell 4. Reinbeitedistrikt i Tromsø kommune

Reinbeitedistrikt	Rbd. #	Antall rein*	Areal (km ²)	Kommuner
Ráneš / Ringvassøy	12	600	635	Tromsø, Karlsøy
Ruobá / Rebbenesøy	13	200	82	Tromsø, Karlsøy
Sállir / Kvaløya	14	600	732	Tromsø
Meavki-Stuoranjárga / Mauken-Tromsdalen	17/18/27	2500	2794	Tromsø, Balsfjord, Målselv
Boazoorohat-Ivgoláhku / Lakselvdalen-Lyngsdalen	19/32T	2300	900**	Tromsø, Balsfjord, Lyngen, Storfjord

*Fastsatt øvre reinantall i vårflokk. Reelt antall rein i vårflokk ofte noe mindre. Reinantallet om sommeren betydelig høyere.

**Sommerdistrikt, bare sommerområdet angitt.

Reinbeitedistrikt 14 – Sállir / Kvaløya

Sállir/Kvaløya er på 732 km² og organisert i to siidaer (driftsenheter), ei på sørsida og ei på nordsida av øya.

Beitemønster: Kvaløya har meget godt beite i barmarksperioden, og det finns rikelig med plasser der reinen kan kjøle seg ned under varme sommerdager. Beitetilgangen vinters-tid er mer krevende da snøforholdene i kystklimaet er ugunstige. Eidkjosen og Ersfjordeidet deler naturlig opp reinens vandringer på Kvaløya i tre deler – Tromvik/Grøtffjord samt nord og sør for Eidkjosen. Bebyggelse og vei forsterker denne naturlige inndeling og det er i dag nesten umulig for en flokk dyr å passere fra en del av øya til en annen. Kjerneområder for kalving er sør for Bakklandseidet og de vestlige og nordlige delene av området nord for Eidkjosen.

Utfordringer: Ett av de største problemene er nedbygging av viktige flyttveier og beiteområder. Sentrale flyttleier under press er Kaldfjordeidet, Kattfjordeidet/Skorrelvann, Ersfjordeidet, Grønlibruna/Gråtind/Straumbukta og Finnkollen-Rødfjell. Andre områder som har en særverdi er kalvingslandene og det er viktig de ikke forringes. Det er også begrenset med vinterbeite og det er vanskelig å finne alternative beiteområder. Den planlagte alpinlandsbyen på Finnheia vil legge beslag på betydelige beitearealer, i tillegg vil den vanskeligjøre bruket av Grønlibruna ettersom flyttleia over Finnheia i praksis blir stengt. Dette kommer ved et tidspunkt når fortsatt er uklart hvor svekket grunnlaget for reindriften er blitt av nedbyggingen av Kvittfjell/Raudfjell. Klimaendringene med mildere høster og vintre øker problemene. Bedre informasjon til turgåere og jegere om samlingen av rein i tidsrommet rundt midten av august til midten av september er ønskelig så de ikke forstyrrer dette arbeid. Av rovdyr er både havørn og kongeørn vanlig og spesielt den sistnevnte står for et betydelende tap av reinkalver.

Sperregjerder: Fra Sørfjorddalen over fjellet til Bakkejord/Bakklandelva. I fremtida trengs samlingsgjerder på begge sidene av veien over Eidkjosen. Søknad om sperre-

gjerde og samlingsgjerde opp Sørfjorddalen – Bakklandeidet foreligger.

Reinbeitedistrikt 17/18/27 – Meavki-Stuoranjárga / Mauken-Tromsdalen

Reinbeitedistriktet fikk sine nåværende grenser fastlagt i 1986 og består av de tidligere distriktene 27 Mauken (1700 km²), 17 Tromsdalen (505 km²) og 18 Andersdal/Storheimen (590 km²). Distrikt 17/18 Tromsdalen/ Andersdal/Storheim er sommerbeite. Distrikt 27 –Mauken er vinterbeite med høyest fastsatte reinantall på 2500 i vårflokk. De siste årene har reintallet vært stabilt på rundt 2000 rein i vårflokk.

Beitemønster: Vår- og sommerbeitene finnes i de nordvestlige kystnære delene av distriktet. Det er her godt sommerbeite, rikelig med gress og urter, og lite insekter. De lavtliggende områdene som blir tidlig bart er godt egnet som kalvingsland. Reinen følger snøsmeltingen og beiter seg oppover i terrenget utover sommeren, der vegetasjon smelter frem og spirer. I varme somrer vil reinen trekke opp i terrenget for å kjøle seg ned og lindre insektsplagen. De kystnære områdene brukes også som høst- og tidlig vinterbeite. Vinterbeiteområdene er lengre inne i landet med ett mer stabilt klima og tørt og kalt vær. I tørre vintre kan reinen i tillegg til snaufjellet beite på furuheier. Distriktet har to hovedforflyttinger i året, til og fra sommerbeite på våren og høsten. Forflyttingen fra sommer- til vinterbeite foregår med landgangspram eller bil.

Utfordringer: Det er stor friluftaktivitet i kalvingsområdene under kalvingstiden om våren. Det etterlyses å gi bedre informasjon til turgåere og andre som ferdes i områdene. Kalvingsperioden er fra begynnelsen av mai til juni. Distriktets minimumsbeiter er vinterbeitene. Disse er normal gode, men under vanskelige vinterforhold er det behov for tilleggsfôring. Før rasjonell drift er det viktig med tilgang på gode og alternative flytt- og trekkveier samt oppsamlingsområder der reinen samles naturlig.

Av rovdyr tar jerv, men også gaupe og kongeørn, et betydelende antall rein, særlig under kalvingsperioden. I tillegg forstyrrer

rovdyr reinen, slik at de vandrer mye hvilket ger merarbeid og semre utnyttelse av beitet. For reinbeitearealet som ligger i Tromsø kommune utgjør kongeørn det største trussetet da den dreper mange kalver. Kalvetap på årsbasis er på 70% og for voksne dyr 15%. Totalt tap er 40%, noe som er veldig høyt.

Sperregjerde: Behov for å sette opp et sperregjerde mellom Stuuranjarga og Lahku, ved Laksvatnområdet.

Reinbeitedistrikt 19/32T Boazoorohat-Ivgolåhku / Lakselvdalen-Lyngsdalen

Distriktet er et sommerdistrikt som dekker hele den sørlige Lyngenhavvøya, fra Lyngseidet til Laksvatn (900 km²). Vår- og sommerbeitearealer fordeles omtrent likt mellom Tromsø, Balsfjord, Lyngen og Storfjord kommuner på Lyngenhavvøya. Høstbeitet og oppsamlingsområdet er i Indre Troms langs riksgrensen mot Sverige (600 km²). Vinterbeitene er i Vest-Finnmark i Kautokeino kommune (600 km²). Høyest reintall er 2300 rein på vinterbeite, og med normal kalvtilvekst betyr det at der er over 4000 på sommerbeite. Beitemønster og utfordringer fokuserer her på områdene i Tromsø kommune, da den helhetlige driften fanges opp av andre myndigheter (reindrifftsforvaltningen).

Beitemønster: For sommerbeitet på den sørlige halvdel av Lyngenhavvøya er den fastsatte beitetiden fra 01.03 til 31.12, fra Lakselvdalen i sør til Jøvik i nord. Dette området er godt egnet som kalvingsland og tidlig høstbeite. Reinsdyra går i sirkel rundt den sørlig og nordlige fjellformasjonen. Langdalen fungerer her som knyttetpunkt og forbindelsesledd, og er av kritisk betydning for reindriften i området. Etter at reinen på høysommeren har vært samlet i flokker på snaufjellet trekker dyrene på seinsommeren og tidlig høst ned i skogsområdene på jakt etter sopp. Det meste av arbeids-, merke-, og slakteanlegg ligger i Balsfjord kommune i den sørlige delen av distriktet.

Utfordringer: Distriktet er opptatt av at hytter og turgåere ikke forstyrrer reinens

naturlige sirkulasjonsmønster rundt bergmassivene. På Lyngenhavvøya er det interesse for organisert og kommersiell friluftaktivitet hvilket som regel involverer et større antall mennesker enn vanlig friluftsliv. Mer aktivitet i utmarken resulterer i flere forstyrrelser for reinen.

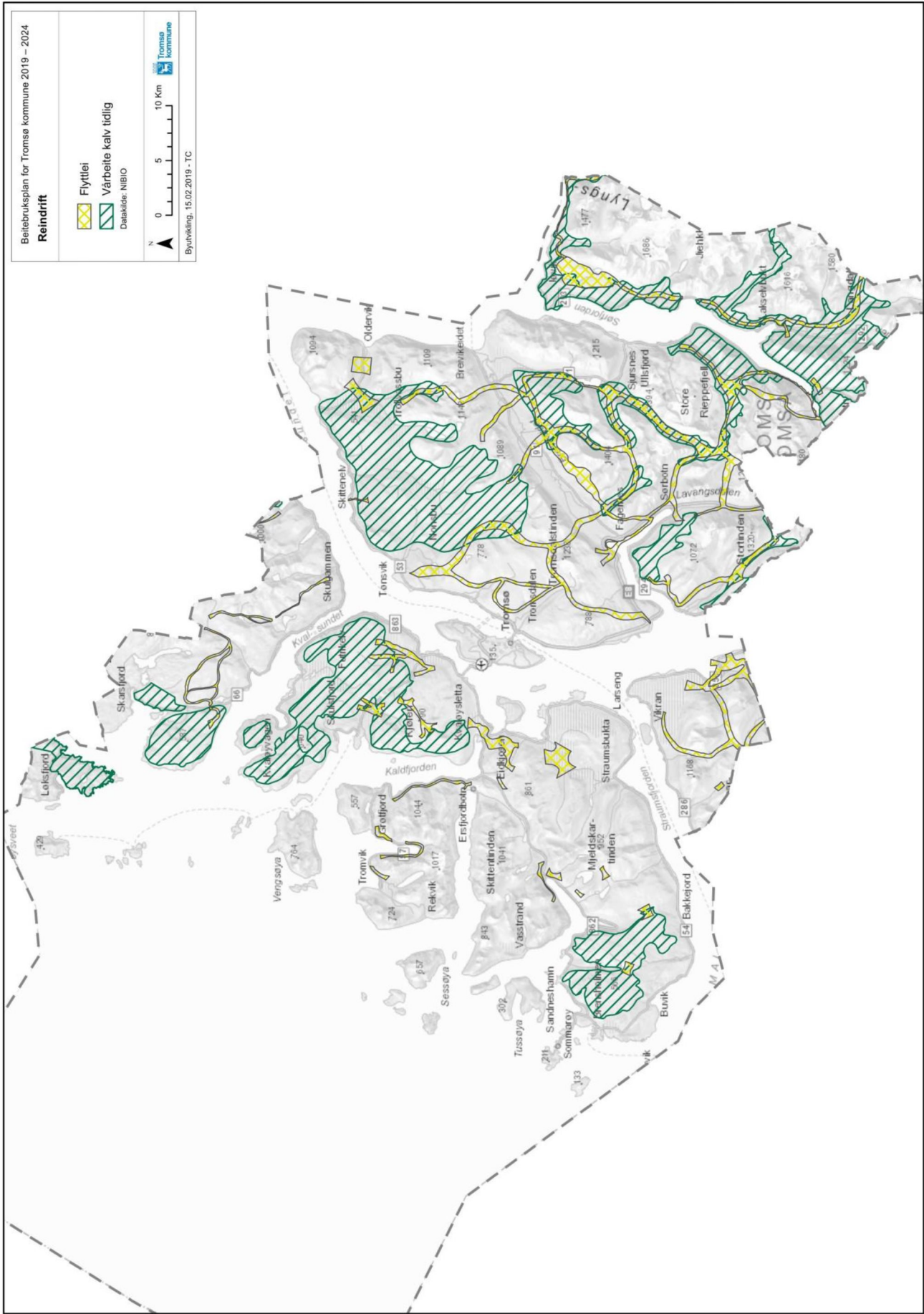
Kalvingen begynner i slutten av april og varer til midten av juni (20.4 – 15.06). Det er i denne perioden svært viktig at simlene ikke blir forstyrret og at reinen har tilgang til de lavtliggende flattere fjellpartiene og dalene.

Bruk av hund under småviltjakta i oppsamlingsområder er svært forstyrrende. Spesielt er rypejakt med drivende hund et problem under høstsamlingen. Det viktigste området, Lahkku, ligger presis sør for kommunegrensen på Lyngenhavvøya. Forfalne landbruksgjerder, særskilt gamle piggrådsgjerder, er et stort problem. Rovdyr er også et problem. De største tapene og forstyrrelsene er på høstbeitet i Indre Troms, men også på sommerbeite på Lyngenhavvøya er det store tap av kalver til rovdyr.

Sperregjerder: Det er ikke sperregjerder i distriktet.

Merking av rein, Boazoorohat Ivgolåhku. Foto Henrik Gaup.

Kart 3. Kalvingsland og flyttveier for rein i Tromsø kommune. Fra NIBIO.

3. Lovverk og ramme- betingelser

Beiteretten er i dag befestet gjennom sedvane, hevd og lovverk, for reindriften tilkommer også internasjonale konvensjoner angående urfolks rettigheter. Opprinnelig er beiteretten etablert gjennom generasjoners bruk av ressursene i utmarka. I dag reguleres bruket av utmarka av en rekke lover og forskrifter.

3.1. Aktuelle lovverk og forskrifter

De mest sentrale lovene som regulerer beitedyr på utmarksbeite, er beiteloven, gjerdeloven og reindriftsloven. Andre lovverk er relevante fordi de regulerer arealer, rettigheter og andre utmarksaktiviteter. Det er også utarbeidet forskrifter i tillegg til lovene som gjør rede for ulike rettigheter og plikter i utmark. Lovverket som gjelder rundt beiting er viktig å kjenne til både for de som har dyr på beite og de som ferdes i områder der det går beitedyr. Det aktuelle lovverket er listet opp under og de viktigste beskrevet kortfattet. Alle lovene er digitalt tilegnelige på nett (lovdata.no).

Lov om ymse beitespørsmål (beiteloven)

Lov om reindrift (reindriftsloven)

Lov om grannegjerde (grannegjerdeloven)

Lov om friluftslivet (friluftsløven)

Lov om hundehold (hundeloven)

Lov om utnytting av retter og lunnende m.m. i statsallmenningene (fjelloven)

Lov om skogbruk (skogbruksloven)

Lov om jord (jordloven)

Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven)

Lov om dyrevelferd

Lov om avgrensning i retten til å slippe hingster, okser, værer og geitebukker på beite (hanndyrloven)

Lov om vegar (vegloven)

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eigedom m.m. (jordskiftelova)

Politivedtekter (lokale forhold)

Lov om ymse beitespørsmål (beiteloven) av 1961 regulerer retter og plikter i forbindelse med husdyr på beite, for dyreeiere og for grunneiere. Loven gir hjemmel for regulering av beitetidspunkt, og for å sette forbud mot beiting i avgrensede områder (ikke for bygd eller grend som fra gammel tid har hatt slik rett). I praksis kan det være vanskelig å utnytte beiteretten fullt ut i tilfeller der flere gårdbrukere har sluttet med husdyr, og det anlegges nye boligfelt inntil beiteområdene.

Lov om reindrift (reindriftsloven) Formålet med loven er å (i følge § 1): "...legge til rette for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift med basis i samisk kultur, tradisjon og sedvane til gagn for reindriftsbefolkningen selv og samfunnet for øvrig...". Her reguleres hvem som får drive med reindrift, hvordan reindriften organiseres, beiterettigheter, forholdet til annet bruk og ansvar for skade.

Lov om grannegjerde (grannegjerdeloven) regulerer plassering, utforming og vedlikehold av gjerder, retter og plikter i forbindelse med gjerdehold og gjerdeskjønn. Den enkelte kommune kan fastsette vedtekter om gjerdehold som går ut over de reglene som gjelder etter loven. I lov om dyrevelferd av 2010 § 15 er det forbud mot bruk av piggtråd på nye gjerder. Det er Mattilsynet som forvalter denne loven, og som har tilsynsansvaret på gjerder.

3.2. Dyrevelferd

Dyr som slippes på utmarksbeite skal være friske og levedyktige. Kunnskap om dyrenes atferd er viktig. Engstelige dyr får dårligere tilvekst. Derfor er det viktig å unngå ulykker og uro i beitefeltet. På den måten kan man øke trivselen hos dyrene, og oppnå bedre avdrått. Lov om dyrevelferd har som formål å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.

Mattilsynet er ansvarlig for oppfølging av dette lovverket. Enhver har hjelpeplikt dersom man treffer på et dyr som er sykt, skadet eller hjelpeløst. Dersom det ikke er mulig å yte god nok hjelp, dyret er fra dyrehold eller er storvilt, skal eieren eller politiet varsles umiddelbart. Videre fremgår det av § 5 om varsling at enhver som har grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell, snarlig skal varsle Mattilsynet eller politiet. Det samme gjelder enhver som får kjennskap til at et større antall ville eller forvillede dyr er utsatt for sykdom, skade eller annen lidelse utenom det normale. Om vilt eller husdyr skades i trafikken er det følgende rutiner i Tromsø: Det meldes fra til politiet på tlf. 02800, og de formidler evt. behov for ettersøk videre til ettersøksringen i Tromsø. Om det er husdyr som er påkjørt, skal også eier umiddelbart varsles om det er mulig. Kommunen har formelt ansvaret når det gjelder hjortevilt, truede arter og mindre rovdyr, men ettersøksringen er behjelpelig med alt vilt og husdyr, om ikke annen løsning finnes. Se også Dyrebeskyttelsen sine sider (**Error! Hyperlink reference not valid.**) om hva en kan gjøre om en finner skadet vilt eller husdyr.

3.3. Dyremerking

Enhver dyreeier plikter å merke beitedyr i henhold til merkeforskriftene. I lov om dyrevelferd fremgår det at ved merking av dyr skal det benyttes forsvarlige metoder som ikke påfører dyret atferdsbegrensninger eller unødige påkjenninger og belastninger. Formålet med merkingen er å sikre ei effektiv forebygging og håndtering av dyresykdommer gjennom identifikasjon og registrering av dyrene. I beiteperioden vil merkingen gjøre det lettere å kjenne igjen dyrene, og ulike farger på merkene til sau gjør det lettere å finne ut hvem eieren er. Det er Mattilsynet som har tilsynet med merkesystemet og hvordan det blir brukt.

3.4. Sykdom

Tradisjonelle driftsløsninger for sau, storfe og geit gir lite mulighet for mosjon i vinterhalvåret. Det er derfor viktig at dyrene har tilgang på beite om sommeren for å holde seg friske og sunne. I forskriften om hold av storfe § 10 fremgår det at driftsbygninger skal tilrettelegges slik at storfe har gode muligheter for fri bevegelse, mosjon og naturlig atferd. Videre skal storfe sikres mulighet for fri bevegelse og mosjon på beite i minimum 8 uker i løpet av sommerhalvåret. Dersom forholdene ligger til rette, kan mosjonskravet også oppfylles andre tider på året. Dersom dyrene ikke kan slippes på beite, skal dyrene i stedet ha tilgang på luftegård der dyrene sikres fri bevegelse og mosjon. Luftegården skal være godkjent av Mattilsynet før den tas i bruk. Selv om det er positivt at dyrene slippes på beite, utsettes de samtidig for noen helsefarer som de ikke er utsatt for på båsen

3.5. Innvollssnyltere

Beitedyrene er utsatt for ulike typer bendelorm og rundorm. Disse innvollssnylterne vil normalt forårsake redusert tilvekst hos dyrene. I enkelte tilfeller kan de bli svært syke og magre av disse. Dødsfall kan også forekomme selv om dette er sjeldent. For å forebygge at beitedyrene blir smittet unødig med innvollssnyltere behandles dyrene med egnet medisin før de slippes på beite. Disse forholdsreglene gjelder småfe og storfe. Når det gjelder melkeproduserende geit og storfe, må man være forsiktig med behandling på grunn av fare for medisinrester i melka.

3.6. Politiske målsettinger

I arealpolitikken er det viktig at kommunen gjennomfører jordvernet slik at landbrukets behov balanseres opp mot andre samfunnsbehov. Stortinget har satt som mål at

maksimalt 4000 dekar dyrka jord kan omdisponeres per år til andre formål i Norge som helhet. Virkemidler som kommunen har i forhold til dette er blant annet Jordloven og Konesjonsloven. Jordloven hjemler driveplikten og omdisponering av dyrka jord, og konsesjonsloven gir mulighet til å stille vilkår i forbindelse med overdragelse av landbrukseiendommer.

4. Problemstillinger og tiltak

En spørreundersøkelse om problemer knyttet til beitebruk er tilgjengelig for fylket i sin helhet (*Trender i norsk landbruk 2018 – Troms og Finnmark*). Av 228 spurte bønder oppgav 34% at problem med dårlige/manglende gjerder var av stor eller svært stor betydning. Motsvarende tall for tap av husdyr pga. rovdyr og/eller ørn var 28%. Tilgangen på fôr kom frem som et middels vanlig problem, der 21% oppgav at begrensa tilgang på innmarksareal/vinterfôr var av stor eller svært stor betydning og 13% det samme for tilgangen på utmarksbeite. Brukskonflikter knyttet til hytter/turisme var relativt få, bare 9% vurderte dette som av stor eller svært stor betydning. Motsvarende tall for brukskonflikter med reindriften er helt i bunn på 6%.

Dette gir en litt annet bilde enn hva som framgår av sammenstillingen fra de ulike beiteområder i kommunen. Her er problemer knyttet til etablering av hytter og løse hunder gjengangere. Sannsynligvis kommer dette av at Tromsø har den klart største befolkning i fylket med mange turgåere og en betydelig utbyggingspress. Større rovdyr er på den andre siden vanligere på innlandet, og i Tromsø kommune er det fremst på Malangshalvøya det er et større problem.

De viktigste problemstillingene og mulige tiltak som fremkommer i beskrivingene av beiteområdene og i reinbeitedistriktsplanene bli presentert nedafor.

4.1. Utbygging

I hele Tromsø kommune er det en betydelig utbyggingspress, se Kart 4. Kvaløya og tilknyttta øyer er særdeles utsatte. Utbygginga er i konflikt med beitenæringa da beitearealer går tapt, fragmenteres og gjøres mindre tilgjengelige. I tillegg leder økt bebyggelse og medfølgende infrastruktur ofte til økt ferdsel i utmark, flere løshunder og mer problematikk rundt gjerder og gjerdehold (se nedenfor), noe som også må tas i betrakting. Enkelte hyttebeboere viser på sin side til at beitedyrene ødelegger og skiter ned, samt forstyrrer nattesøvnen med sine bjeller.

For reindriften er effekten av utbygging mer komplisert da de trenger godt beite på ulike tider av året under varierende vær og snøforhold, samt frie flyttveier mellom beitet og samlingsplasser. Det må være en balanse mellom de ulike årstidsbeitene og rom for alternativer når været/beitet slår feil. Reindriften sliter også med en betydelig "unnavikelseseffekt" rundt bebygde områder. Rein, særlig simler med kalv, unnviker hyttefelt og hyttebefolkning. Det er registrert minsket beite innen 10 km, og innen 4-5 km er tettheten av dyr vesentlig lavere enn ellers. Tapet av beiteområder er dermed betydelig større en det direkte areal-inngrepet.

I Tromsø kommune har det vært en betydelig nedbygging av reinbeitearealene på Kvaløya med etableringen av vindmølleparken på Kvittfjell og Raudfjell. Det er også planlagt et alpinanlegg og hyttelandsby på Finnheia som vil beslaglegge betydelige beitearealer for både husdyr og rein. Reindriften er avhengig av store og alternative beitearealer, og nedbyggingen kommer i tillegg til arealinskrenkningene fra vindmølleparken. Den totale nedbyggingspressen på Kvaløya er nå kritisk for reindriften. Husdyrnæringa er mindre avhengig av tilgangen på alternative beitemarker, men er på den andre siden mer stedbunden, og store tap av utmarksbeite kan gi betydelige problemer for de enkelte gårdsbrukene.

Tiltak: For å minimere tap og fragmentering av beitearealene er det ønskelig at ny bebyggelse eller annen infrastruktur

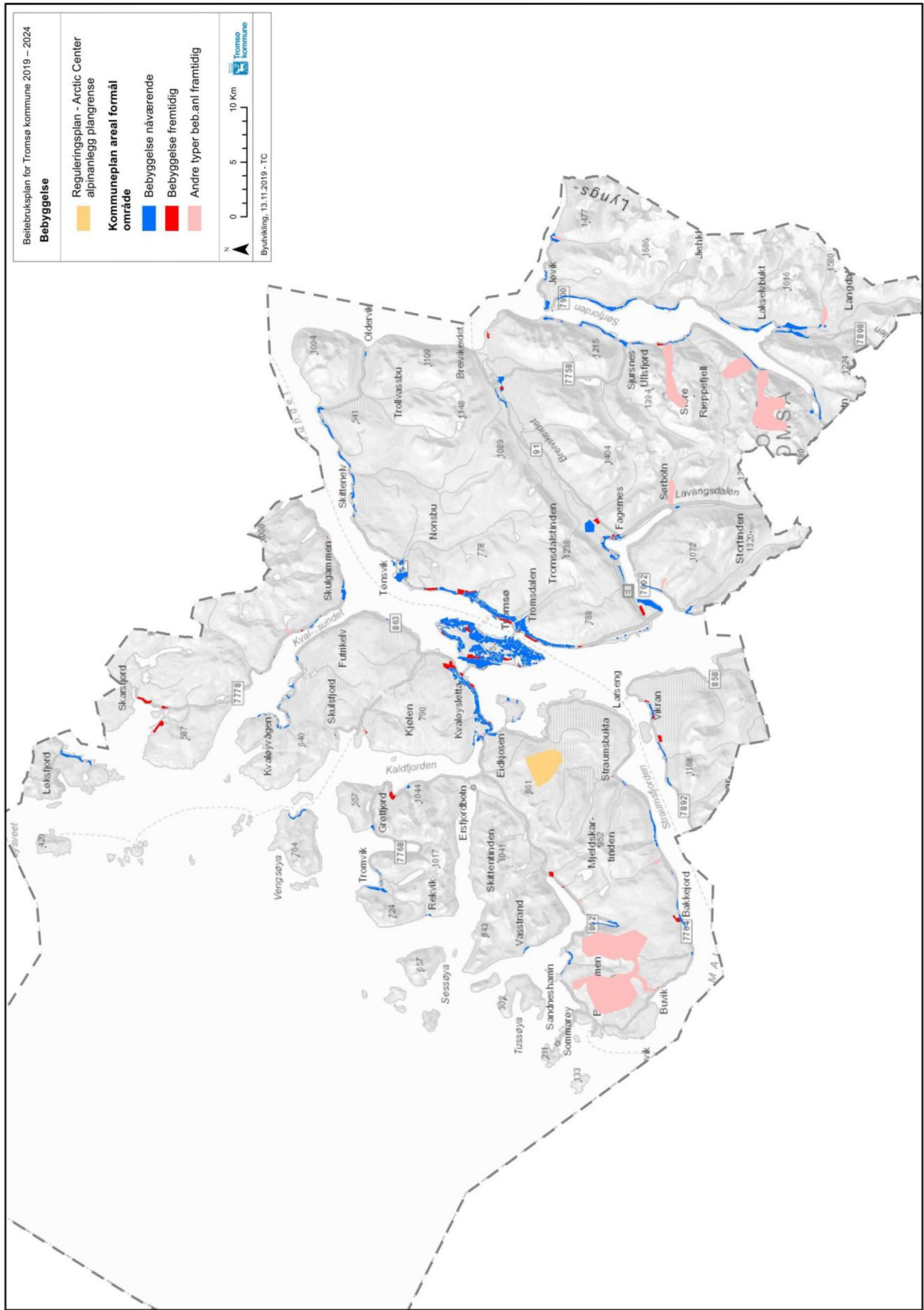
etableres som fortetning av eller i nærhet til eksisterende bebyggelse. Om det ikke er mulig eller av andre grunner lite ønskelig, bør nyetablering skje konsentrert i et begrenset området, til eksempel at nyetablering av hytter skjer samlet i et større hyttefelt. I kommunens arealdel (2017–2026, A 4.6) kan en lese: "*Målet med planlegging, utforming og plassering av fritidsbebyggelse er at inngrep i naturen og landskapet blir minst mulig, samtidig som de primære ønskene knyttet til det å være på hytte blir tilfredsstilt. Det legges derfor opp til fortetting av allerede bebygde hytteområder med tilstrekkelig infrastruktur, framfor utbygging av nye, uberørte områder*". Dette er langt på veg det som etterspørres av beitsnæringa og da særskilt reindriftsnæringen, men det oppleves at denne policy ikke implementeres godt nok. Det er også viktig å ha et helhetlig syn på den samlede effekten av mange

mindre inngrep. En mer samlet bebyggelse i distriktene er også til fordel for naturen, landskapsopplevelsen, kollektivtrafikk og å holde nede infrastrukturkostnader. For beitenæringa er det viktig å sikre arealgrunnlaget i et langsiktig perspektiv. Kommunen bør som regel være restriktiv med dispensasjon til bygging av fritidsbolig utenfor områder som allerede er bebygde eller er avsatt i kommuneplanen for fritidsbebyggelse. Ved omdisponering av arealer avsatt til landbruks-, natur og friluftsmål samt reindrift til annet bruk bør det berørte beitelaget få saken til høring. Kommunen skal føre en oppdatert kontaktliste over beitelagene og reinbeitedistriktene.

Ved nedbygging av beitearealer er det viktig at effekten på både reindriften og husdyrbeitet tydelig fremgår i saksgangen og i det politiske beslutningsgrunnlaget.

I prinsipp all reindriftaktivitet finner sted i utmark. Foto Henrik Gaup.

Kart 4. Bebygde områder og områder avsatt for fremtidig bebyggelse.

Ved arealomdisponering og utbygging i kommunen er det også viktig å ta hensyn til at beitedyrene kan sikres fri passasje fra gårdene og til utmarksbeite, eller fra beiteområde til beiteområde. Trekkveger der dyra ferdes til daglig bør kartfestes og må ikke stenges. I fremtiden må det også være plass for nyetableringer. Det produseres for lite mat i Norge, og altfor lite av dette igjen er grovforbaserte produksjoner. Tromsø kommune har store ubrukte arealer egnet for beite, og det bør tilrettelegges for mulig øking av aktiv beitebruk.

4.2. Friluftsliv/reiseliv

Beitenæringa er en grunnleggende resurs for friluftslivet da den holder skog, fjell og stier frie for kratt. Friluftsliv er normalt heller ikke noe problem for beitenæringen, såfremt folk tar grunnleggende hensyn til at det er dyr på beite. Det er her noen viktige unntak – om en har med hund som springer løs (se egen paragraf nedenfor) og om våren i kalvingsområder for rein. Simler med kalv blir lett skremt og særskilt unge simler kan forlate kalven. Forstyrres og stresses reinflokken vandrer den mer og tar i bruk marker med skrinnere beite og er mer utsatte for vær, vind og rovdyr. Aktsomhet i reinbeiteområder er regulert i Reindriftenloven § 65 "*De som ferdes i område hvor rein beiter, plikter å vise hensyn og opptre med varsomhet slik at reinen ikke unødig uroes eller skremmes under beiting, flytting mv. Særlig hensyn skal vises i forbindelse med reinens brunsttid, kalving, merking, skilling og slakting.*"

I Tromsø kommune har utviklingen de siste årene gått mot en betydelig øking av reiselivsaktivitet og friluftsliv i utmarksområdene. Det må altså forventes at problemene knyttet til ferdsel i utmarken vil øke om ikke noe gjøres. Det er i dag en betydelig gråsoner mellom tålt bruk i henhold til allemannsretten og organisert bruk som del av en næringsvirksomhet. Utmarken er i stort sett privat eid, og aktiviteter som går utover allemannsretten skal klareres med grunneier.

Tiltak: Her er informasjon viktig, og kommunen planlegger å sette opp

informasjonsskilter ved de vanlige innfartsvegene til utmarka der det er beitedyr. Det bør særskilt informeres om kalvingsland og om hunder (se nedenfor). Informasjon om at ta hensyn til beitedyr bør også gjøres tilgjengelig digitalt og i turistbrosjyrer. Reindriften bør konsulteres om hundekjøring, spesielt om snøen ligger lenge og det blir en overlapp mot kalvingsperioden. Kommunen skal i planleggingen forsøke å styre og konsentrere friluftsliv og reiseliv til færre områder og til tider som ikke er kritiske for beitenæringa. Det er mulig å aktivt tilrettelegge i mindre sårbare områder og begrense friluftsliv i sårbare områder, for eksempel gjennom størrelse og plassering av utfartsparkering, snørydding, klopper, merkete stier og annen tilrettelegging.

Reiselivsaktiviteten og kommersialiseringen av utmarka forventes å øke, spesielt i de bynære områdene. Som et første steg er det viktig at bruken av utmarka som reiselivsmål kartlegges, både i henhold til hvor mye press det er på enkelte områder og hvilke reiselivsaktører som står bak. Med denne kunnskap er det mulig å både bedre tilrettelegge/skjerme områder og regulere reiselivet for en mer bærekraftig bruk av utmarka. En god dialog mellom reiselivet og andre brukere av utmarka som beitebrukere blir også viktigere. Kommunen ønsker å støtte opp om tiltak som sikter til at samordna bruket og forvaltningen av utmarka mellom og innen reiselivsnæring, forvaltningsmyndighetene og andre brukere.

4.3. Løshunder

Et gjennomgående problem for beitenæringa er løse hunder, noe som påfører særlig sauebøndene store tap hvert eneste år. Hunder kan lett sprengne sauer om de jages, og kan skille sau og lam fra hverandre. Problemet med løse hunder er ikke særegent for Tromsø, men det er kanskje større her siden mange beiteområder ligger bynært. Hundehold og hund i utmark reguleres i utgangspunkt rimelig strengt. De viktigste lovparagrafene er:

Hundeloven § 3: "*En hundeholder skal vise aktsomhet for å unngå at hunden voldrer*

skade på folk, dyr, eiendom eller ting. Hundeholderen skal sørge for at hunden eller hundeholdet ikke er til urimelig ulempe for folk, miljø eller andre interesser. Blant annet skal hundeholderen søke å avverge at hunden eller hundeholdet skaper utrygghet for andre."

Hundeloven § 4: *Hunder kan være løse bare når de a) blir fulgt og kontrollert på aktsom måte, eller b) er forsvarlig inngjerdet på et sted som ikke er åpent for allmenn ferdsel.*

Hundeloven § 6: *I tiden fra og med 1. april til og med 20. august skal en hund bli holdt i bånd eller forsvarlig inngjerdet eller innestengt, slik at ikke den kan jage eller skade storfe, sau, geit, fjærfé, rein, hest eller vilt, herunder viltets egg, reir og bo.*

Hundeloven § 7: *I områder der tamrein lovlig beiter, skal hundeholderen se til at hunden ikke unødig uroer eller skremmer rein, selv om den er under kontroll eller bundet. Reinens eier kan kreve at en hund som uroer rein, blir holdt innestengt mens rein blir flyttet forbi bosted, seter eller hytte. Fylkesmannen kan gi forskrift om at hunder skal holdes i bånd eller forsvarlig innestengt eller inngjerdet når hensynet til reindriften tilsier det.*

Problemet er altså ikke regelverket, men at det ikke alltid etterlevs. Vi antar at dette kommer av uvitenhet om loven, hvilken skade hunden kan forårsake og at dyr beiter i området.

Tiltak: Beiteområder bør skiltes. Skiltet bør informere om generell båndtvang (1.4 – 20.8), om at området er et beiteområde, hvilke dyr som beiter, og eventuelt andre opplysninger av betydning (for eksempel om jakt, hekketid for fugl, annet dyreliv). Skiltene bør være «signert» Tromsø kommune. Om kommunen designer slike skilt vil det være lettere for beitelag/bønder å sette det opp. Noen områder er skiltet, men private skilt med «hold hunden i bånd!» kan virke mer provoserende enn opplysende. Det er også mye arbeid for enkeltpersoner å designe et omfattende skilt med god og vesentlig informasjon. Flere bønder stiller seg svært positive til slike skilt, og beitelagene kan få finansiering gjennom for eksempel SMIL-midler. Det bør lages

innhegninger hvor hundeeiere kan luften sine hunder uten bånd.

Bedres ikke situasjonen etter økt skilting og informasjon må kommunen vurdere utvidet båndtvang i hele eller deler av kommunen. Det må også ses på muligheter for å bedre håndheving av båndtvangen.

4.4. Jakt

For husdyrbeitenæringa er jakt generelt ikke noe problem. Jakten både av storvilt og småvilt organiseres oftest av de lokale grunneierlagene, der husdyreierne ofte er representert. Kommunikasjonen er generelt god og det er ofte tette band mellom jegere, grunneiere og husdyreiere. Potensielle konflikter kan dermed forebygges på et tidlig stadium, men som oftest samles beitedyrene inn før jaks sesongen starter og da er det ikke noen problem.

For reindriften kan jakten være mer problematisk. Reinen går ute året rundt, og jaktperioden sammenfaller med perioden for slakt, da reien skal samles, og med brunsten da reien trenger å være i ro. Brunsttid er fra midten av september og varer utover oktober, og samling/merking/slakt skjer oftest like før. Jakt skjer også ofte med løshund, og hunden kan da skremme og jage rein. Samlingen av reien vanskeligjøres om den blir skremt, med betydelig merarbeid som følge. Forstyrrelser under brunsten kan minske antallet kalv påfølgende år.

Tiltak: Det er viktig at jegere tar kontakt med og/eller informerer seg om reindriften i området før jakten starter. Gjensidig informasjon vil på lang vei begrense problemet.

4.5. Motorferdsel i utmark

Omfanget av motorisert ferdsel i utmarka i Tromsø kommune er pr i dag ganske begrenset. I barmarksesongen er det noe kjøring tilknyttet landbruksnæringa, og unntaksvis i forbindelse med større anleggsarbeider. Omfanget av dispensasjonssaker for motorisert ferdsel i barmarksesongen er ganske lite. Påvirkningen på beitedyr i terrenget vurderes derfor som

begrenset. Det er videre et vilkår i alle dispensasjonssøknader at reindrifta i det aktuelle området er orientert, og gir sitt samtykke. Særlig i kalvingstiden, omtrent fra 1. april – 1. juni er reinen var for påvirkning fra motorisert ferdsel, og det er viktig å ta hensyn til dette.

Det finnes pr i dag ingen rekreasjonsløyper for snøscooter i Tromsø kommune, men det foregår likevel en del motorisert aktivitet vinterstid, i forbindelse med næringsvirksomhet, kjøring etter ulike dispensasjonsbestemmelser, skiløypekjøring og annet. Også i disse dispensasjonssakene settes det som en forutsetning at reindrifta i det aktuelle området er kontaktet og har gitt sitt samtykke. Det er et inntrykk at dette fungerer tilfredsstillende.

Bruk av helikopter er et problem for reindriften i enkelte området. På Kvaløya har Troms kraft f.eks. befarings av strømmettet om våren midt i kalvingstiden.

Tiltak: Dagens praksis med å gi dispensasjon til motorferdsel i utmark under forutsetning av involvering av reindrifta bør fortsette, og muligens følges opp ved kontroll. I barmarksesongen bør en vurdere om søkere skal pålegges å informere aktuelle beitelag. I en eventuell fremtidig prosess rundt tilrettelegging av snøscooterløyper i kommunen bør en være svært restriktiv med å tillate etablering i områder med vinter- eller vårbeite for rein. Kommunen har ikke myndighet til å regulere helikopterbruk, unntatt landingstillatelse i utmark. Kommunen bør ikke gi dispensasjon for landing av helikopter i perioden 1. april til 1. juni om det ikke kan vises til at man har tatt hensyn til reindriften i landings- og overflyvningsområdet.

4.6. Rovdyr

Tromsø kommune har relativt sett få større rovdyr, men ørn er vanlig og rødrev kan være et problem i enkelte områder. Av beitedyrene er det i hovedsak sau og rein som tas av rovdyr, og mest utsatt er lammene/kalvene. Kongeørn går målrettet etter lam og reinkalv og kan gi betydelige tap. Havørn går mer på kadaver, men kan ta byttet fra kongeørnen så den må jakte på ny

og tar flere kalver/lam en ellers hadde vært tilfelle. Rev er et mindre problem, men det har blitt rapportert at den tar mindre lam. Større rovdyr, i Tromsø jerv og gaupe, er bare ett større problem på Malangshalvøya, men streifdyr forekommer også på Stuoranjårga (fastlandssida øst for Balsfjorden). På Malangshalvøya er det gjennom mange år rapportert om et betydelig tap av sau/lam på sommerbeite og reinsdyr på vinterbeite.

Tiltak: Jakt på kongeørn og større rovdyr er strengt regulert. På gaupe er det kvotejakt, dvs. at et fastsatt antall dyr kan felles vært år. Jerv og kongeørn kan bare jaktes med lisensfelling og skadefelling. Jakttillatelse gis bare i unntakstilfeller, og jakt kan sjelden brukes for å redusere tap av beitedyr til rovdyr. Det er Rovviltnemnda og Fylkesmannen som forvalter rovdyrene og gir fellingstillatelse. Jakt på rødrev er grunneiernes ansvar.

4.7. Drikkevann

Det fremgår av drikkevannsforskriften at det er forbudt å forurense drikkevann. Dette omfatter alle aktiviteter fra nedslagsfelt til tappepunktene som medfører fare for at drikkevannet blir forurenset. Vannkvalitet i Tromsø kommune er god med lavt bakterielt nivå. Store deler av utmarka i Tromsø kommune er nedslagsfelt for drikkevannskilder, både kommunale og private. Omtrent 80% av vannet til Tromsø by tas fra Simavika vannverk, og ellers fra Kvaløya vannverk. Begge disse ligger i områder med utmarksbeite. I tillegg kommer 14 distriktvannverk og et stort antall private vannverk og brønner, mange av disse med utmarksbeite i nedslagsområdet.

Dyr kan forurense enten med ekskrementer som inneholder bakterier, virus og parasitter, eller som kadaver. I 2018 ble 700 sau og lam aldri sanket inn fra utmarksbeitet, og også reindriften rapporterer betydelige tap, og dette kan være en risiko for råvannskvaliteten. Ved kommunale drikkevannskilder i beiteområder blir arealet nærmest inntakspunktet ofte skjermet med stengsel og/eller det inngås en avtale med brukeren av området å ta bestemte forholdsregler. Vannkvaliteter er også nøye kontrollert og råvannet renses med UV-

stråling som, i forskjell til klor, også tar knekken på parasitter som forekommer i sau. For det kommunale vannet utgjør ikke utmarksbeitet noen direkte helserisiko, da en økt bakteriell nivå kan kompenseres med økt teknisk rensing, men kostnadene for å rense drikkevannet øker med et dyrere drikkevann som følge.

Private drikkevannskilder mangler i mange tilfeller teknisk rensing og regelmessig kontroll, og er mer utsatte for forurensing fra beitedyr. Tar man med de private drikkevannskildene kan betydelige områder av kommunens areal anses som nedslagsfelt for drikkevann. Skjerming av hele nedslagsfeltet for beite anses ikke som nødvendighet, men med tanke på råvannkvaliteten er det en fordel at all aktivitet, inklusive utmarksbeite, begrenses i nedslagsfeltene og særskilt nær tappepunktene.

Tiltak: Beitebruket er generelt sett ikke noe større problem for vannkvaliteten, men stor beiteaktivitet nær tappepunkter bør unngås. I områder med store uttak av drikkevann eller med mange private brønner bør beitet begrenses. Planlegges en betydelig øking av antallet dyr i slike områder bør effekten på vannkvaliteten vurderes. Avbøtende tiltak er at områdene nærmest tappepunktene kan skjermes med gjerder, eller at de mest utsatte områdene unnvikes på annet sett.

4.8. Gjerder og gjerdehold

Utviklingen de siste årtiendene er mot færre aktive bønder og mer spesialisert drift der utmarksbeite ikke alltid inngår. Dette gjør manglete gjerdehold til et generelt problem. Noen steder er det mangelfullt gjerdehold mellom innmark og utmark som fører til interessekonflikter mellom næringsutøverne. Dette rammer ikke nødvendigvis de som ikke har overholdt sin gjerdeplikt, men andre grunneiere/rettighetshavere. Ifølge Lov om ymse beitespørsmål § 6. står det: "*Eigar og innehavar av husdyr skal syta for at husdyr ikkje kjem inn på område der eigaren eller innehavaren ikkje har rett til å la dyra vera.*" Beitebrukerne kan derfor holdes ansvarlige og får problemer om dyrene kommer inn i områdene de ikke skal være i som følge av mangelfullt gjerdehold.

Dårlig vedlikeholdte eller mangelfulle utmarksgjerder kan også være til fare for både beitedyr og vilt, og kan i verste fall føre til at det ikke er mulig å utnytte utmarksbeitet. Mangelfullt gjerdehold gjør det også enklere for sau å trekke ned på veibanen til fare for både seg selv og bilister.

Tiltak: Sperregjerder er ofte nødvendig for å kunne drive med beitedyr i hytteområder, og det må derfor legges til rette for at utmarksgjerder vedlikeholdes. Det må også bidras til at det settes opp sperregjerder for å unngå konflikter mellom beitedyr og andre interesser, som f.eks. trafikk. Langs enkelte hovedveier i Tromsø utgjør beitedyr, spesielt sau, en trafikkfare. Ifølge veiloven er det veieier som har ansvar for gjerde langs vei "*Dersom vegstyremakta finn at det bør vere gjerde mot offentlig veg av omsyn til veggen eller ferdsla på veggen, vert gjerdet sett opp og halde ved like av vegstyremakta.*" (Lov om vegar § 44. andre ledd). Det er mulig for veieier å inngå en privatrettslig avtale med grunneier. Gjerdeholdet blir da en privatrettslig sak mellom partene.

Ved etablering av sperregjerder er det viktig at det avklares med grunneierne, reindriften/husdyrbrukene og lokale interesser som til eksempel for friluftsliv. Det må legges til rette for at sperregjerdet kan passeres og ikke er til unødvendig hinder for ferdsel i utmarka. Gjerdehold og beiterettigheter bør konkretiseres i reguleringsplanene.

I tillegg bør gjerdeholdet og regelverket knyttet til dette følges opp bedre. Grunneier må fjerne gamle gjerder og annet utstyr som kan være til hinder eller skade for beitedyr. Det finnes ulike tilskuddordninger for å sette opp gjerder eller å rydde opp i gamle gjerder. Disse kan dekke opp til 50–70% av kostnadene. Kommunen har her et ansvar å formidle gjeldene lovverk og mulighetene for tilskudd.

Om et beiteområde eller inntilliggende område reguleres for bebyggelse eller annen næring bør det i reguleringsplanen tydelig fremgå om det skal opprettes gjerde. Det skal også være klart angitt hvem som kan/skal sette opp gjerde i området og hvem som bør

være ansvarlig for vedlikehold. Selv om området ikke beites i dag har dette betydning for fremtidig beitebruk. Det er viktig at det tilrettelegges for at utmarka skal kunne brukes for beite også i fremtida. Utmarksarealene er i kommuneplanens arealdel hovedsakelig avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål samt reindrift (LNFR-områder).

Sau er et vanlig syn ved veiene der det er mye beiteaktivitet, og kan utgjøre en trafikkfare.
Foto: Simon Peter Wood

4.9. Gjengroing og kulturlandskap

Færre dyr på beite, lavere beitetrykk og minsket bruk av skogen gjør at kulturlandskapet gror igjen. Med et varmere klima vil skogen også krype lengre opp i fjellsidene og nye arter kommer til. Åpne, beitede kulturlandskap har store kulturelle og estetiske verdier. I tillegg er de viktige for å bevare det biologiske mangfold og er av økonomisk betydning fordi beiteverdien i åpne kulturlandskap er bedre enn i kratt eller skog. Når marken har grodd igjen er det en betydelig merkostnad å åpne det opp om den skal tas i bruk på ny.

For fjellheimen har utmarkbeiting også en positiv miljøeffekt da den holder bjerkeskogen åpen og begrenser spredning i høyden som følge av klimaendringene. Planting av barskog forringer beitet. Gran er heller ikke en naturlig del av vegetasjonen ved kysten i Nord-Norge, og planting av sitka-gran vil forringe de økologiske og kulturhistoriske verdiene.

Tiltak: Det viktigste tiltaket for å vedlikeholde det åpne kulturlandskapet er å holde beiteaktiviteten oppe. Det finnes flere statlige tilskuddsordninger som skal

stimulere småskala drift og utmarksbeite, som for eksempel produksjonstilskudd, spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og regionalt miljøtilskudd (RMT). Reindriften har sine egne tilskuddordninger. Selv om det er staten som setter rammebetingelsene så skjer der meste av saksbehandlingen for husdyrnæringa hos kommunen. Tilskudd til reindriften behandles av Fylkesmannen. For husdyrnæringa skal kommunen gi god informasjon og veiledning til brukerne for å få best mulig utbytte av tilskuddsordningene – og flest mulig antall dyr på utmarksbeite.

Er beitetrykket for lavt for å holde et område i hevd, er det mulig å gjerde det inn for å få bedre kontroll på beitetrykket. Dette muliggjør også bedre utnyttelse av beiteressursene ved behov. Et annet eller kompletterende alternativ er sambeite. Ved sambeiting menes at flere dyreslag beiter samtidig i samme område. Ved å la to eller flere dyrearter beite i samme område vil en få bedre utnyttelse av beitet. Forskjellig dyreslag tar gjerne forskjellige grasarter og ulike deler av samme gras, som gjør at beitekvaliteten holdes oppe. Sambeiting kan være gunstig for at dyrene skal utnytte beitet mer effektive og holde kulturlandskapet åpent.

4.10. Klimaendringer

Siden 1800-tallet har klimaet blitt stadig varmere, først av naturlige årsaker da klimaet tidligere var inne i en kuldeperiode, men fra slutten av 1900-tallet har den menneskeskapte klimaendringen fått stor betydning. Det er ventet at det fremtidige klimaet blir betraktelig varmere og våtere enn i dag. Temperaturen i Tromsø ventes å øke med 2–3°C frem mot 2050 og 3–6°C frem mot 2100 (jfr. temperaturen 1971–2000; Hanssen-Bauer m.fl. 2015). For vår-, sommer- og høstbeitene er det godt nytt da vekstsesongen forlenges. Dyra kan gå på utmarksbeite tidligere og være der lengre ut på høsten. Den totale tilveksten av beiteplanter kommer til å øke, men også skogen vil vokse bedre. Mere skog, særlig barskog, kan påvirke beitetilgangen negativt. En lengre beitesesong for husdyra kan også gi større overlapp med jakten og potensielt føre til konflikter. Perioden uten generell

båndtvang på hund som sammenfaller med husdyr på beite blir også lengre. Er beitetrykket lavt kan et varmere klima gjøre det vanskeligere å opprettholde et åpent kulturlandskap.

Men størst negativ effekt vil klimaendringene ha på vinterbeiten for rein. Milde høster og vintre fører til at det dannes islag som "låser" beitet for reinsdyrene. Dette er et generelt problem for reindriften men er ekstra kritisk for helårsbeitet på øyene utenfor Tromsø. Her er klimaet allerede på

grensa og det finnes ikke noe alternativ vinterbeite, så små endringer kan få alvorlige følger.

Tiltak: Beiteressursene i utmarka kan forventes å øke i fremtiden og det er viktig å legge til rette for økt husdyrhold. Det kommer også å trenges flere dyr for å holde kulturlandskapet og fjellheimen åpne. Klimaendringene forventes imidlertid å legge ytterligere press på vinterbeite, som er minimumsbeite for rein i Tromsø kommune.

Sau på yttersida. Foto: Bo Eide

5. Oppsummering

Det er i Tromsø kommunes interesse å opprettholde størst mulig utmarksbeite generelt, og beiteområder med meget godt beite, kulturelle verdier eller biologiske mangfold skal om mulig vernes. Dette begrunnes som følger:

- a) Utmarksbeite er av økonomisk betydning og en viktig inntekt for flere av kommunens innbyggere, og da særlig i distriktene.
- b) Utmarksbeite er økologisk i den forstand at det ikke kreves kunstgjødsel. Den frigjør også innmark til fôrproduksjon.
- c) Utmarksbeite tilføres kulturelle- og biologiske verdier.
- d) Utmarksbeite øker tilgangen på lokal mat, og sikrer også matsikkerheten i Norge. Både kommunen og staten har vedtatt at matproduksjonen skal økes.
- e) Gjengroing av beiteområder gir en betydelig merkostnad om de skal tas i bruk på nytt.

Om sommeren er det til sammen 9000 sau, 1000 geiter, 300 storfe, 100 hester og opp mot 10 000 reinsdyr på utmarksbeite i Tromsø kommune. Utmarksbeitet er organisert i tre beitelag og fem reinbeite-distrikt. Husdyrbeitet kan deles opp i elleve større beiteområder og reindriften følger distriktsgrensene. De viktigste konfliktene/problemene som går igjen i de ulike beiteområdene er:

- a) **Turgåere, spesielt med løs hund.**
Turgåere kan skremme og forstyrre beitedyra. Løshunder er et stort problem for sauehold. Kalvingstiden fra slutten av april til ut i juni er en kritisk periode for reindriften.
- b) **Utbygging av hytter, boligfelt og veg.**
Nyetableringer minsker tilgangen på beitemark og hindrer framkommeligheten for dyra. Det blir også flere turgåere og hunder som kan forstyrre beitedyrene.

- c) **Manglende eller dårlig vedlikeholdte gjerder.** Dårlig gjerdehold gjør at dyr trekker inn på innmarka, boligfelt og veibanen. Dyrene kan også skade seg på forfalne gjerder, særlig gammel piggråd.
- d) **Rovdyr.** Det er relativt sett få større rovdyr i Tromsø kommune, men ørn, og då fremst kongeørn, tar lam og kalver. Gaupe/jerv gir store tap av både sau og rein på Malangshalvøya.
- e) **Dyr i veibanen.** I Andersdalen, på strekningen Buvika til Brensholmen, ved Tromvik, og ved Kårvik på Ringvassøya oppstår trafikkfarlige situasjoner på grunn av sau i veibanen.

De mest konkrete tiltakene er:

- a) Tromsø kommune bør sette opp informasjonsskilter ved viktige utfartsveier vedrørende dyr på beite og kalvingsland, spesielt med hensyn til løshundproblematikken. Enklere informasjonsskilter bør utarbeides av kommunen og gjøres tilgjengelige for beitenæringen.
- b) Informasjon til grunneiere om forpliktelser og støtteordninger til vedlikehold av gjerder.
- c) Sperregjerder bør settes opp ved mye trafikkert vei i beiteområder.
- d) Nybygg bør gjøres konsentrert og i nærhet av eksisterende bebyggelse.
- e) Ved nyetablering av hyttefelt og boligområder må beiterettighetene og gjerdehold konkretiseres i reguleringsplanene.
- f) Områder med stor beiteverdi for husdyrbeite bør identifiseres og kartfestes.
- g) Kritiske beiteområder med stor beiteverdi eller kalvingsland bør vernes mot utbygging.
- h) Ved utbygging må tilgang til beitemark sikres; trekk og flyttveier må ikke blokkeres.

5.1. Oppfølging

Det skal utarbeides en handlingsplan der de foreslåtte tiltakene i beitebruksplanen konkretiseres, ansvarliggjøres og tidfestes. Handlingsplanen skal evalueres og revideres årlig. En ny, revidert beitebruksplan er planlagt for perioden 2025–2028. Her bør den samlede utviklingen 2020–2024 evalueres – om tiltakene i denne beitebruksplanen har blitt realisert og om de har hatt ønsket effekt. Det har under arbeidet med inneværende plan framkommet et behov for å vurdere de potensielle beiteverdiene i kommunen, ikke bare hvilke områder som brukes i tidsrommet planen ferdigstilles. Det har også framkommet et behov for en helhetlig kartlegging og vurdering av kulturlandskapsområdene i kommunen. I et lengre framtidsperspektiv er det viktig å ikke forringe utmarksbeiteresursene og kulturlandskapet, og ved rulleringen av planen bør en helhetlig dokumentasjon av disse inkluderes.

5.2. Kontakt

Ved spørsmål vedrørende beitebruksplanen eller utmarkbeite generelt kan man kontakte landbruksforvaltningen ved Tromsø kommune på enhet for Klima, miljø og landbruk.

Utmarksbeite ved Sørfjorden. Foto: Torgeir Olsen

6. Litteratur

Referanser

- Bjørklund PK, Rekdal Y, Strand G-H. 2012: Arealregnskap for utmark – Arealstatistikk for Troms. *Ressursoversikt fra Skog og landskap* 05/2012, ISBN 978-82-311-0168-0, 86 pp.
- Hanssen-Bauer. I. m.fl. 2015: *Klima i Norge 2100 Kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning oppdatert i 2015*. NCCS report 2/2015 - <https://klimaservicesenter.no>
- Riseth JÅ. 2016: *Situasjons- og verdikjedeanalyse for reindrifta i Troms*. Rapport 15/2016. ISBN: 978-82-7492-337-9, 45 pp.

Distriktsplaner reindrift

- Distriktsplan Jf. 62 Reinbeitedistrikt 13 Rebbenesøy/Ruobbá*, 2013, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, rapport, 2 pp.
- Distriktsplan for reinbeitedistrikt Ringvassøy 12*, 2015, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, rapport, 9 pp.
- Distriktsplan for reinbeitedistrikt 14 – Sállir/Kvaløya*, 2017, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, rapport, 42 pp.
- Distriktsplan for Meavki/Stuoranjarga orohat – Mauken/Tromsdalen reinbeitedistrikt*, 2018, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, rapport 47, pp.
- Reinbeitedistrikt 19/32T Lakselvdalen-Lyngsdalen, Boazoorohat Ivgolåhku, Distriktsplan 2013 – 2023*, 2013, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, rapport, 87

